

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ"
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

С.О. Яковлєва-Носарь

ЛАНДШАФТНА АРХІТЕКТУРА

СЛОВНИК-ДОВІДНИК ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

для студентів IV-го курсу
галузь 0901 «Сільське і лісове господарство»
напрям 6.090103 «Лісове і садово-паркове господарство»

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 5
від 25.12.2009 р.

Запоріжжя
2009

УДК: 712 (038)

ББК: Н87я2

Ландшафтна архітектура: Словник-довідник до самостійної роботи/ Укладач: Яковлєва-Носарь С.О. – Запоріжжя: ЗНУ, 2009. – 55 с.

У виданні наведено тлумачення основних термінів і понять ландшафтної архітектури, що найбільш широко використовуються в теоретичному і прикладному аспектах при створенні спеціалізованих об'єктів.

Головна мета словника-довідника – розширити і поглибити знання студентів з теоретичного курсу, оптимізувати їх самостійну роботу.

До багатьох наведених у виданні термінів і понять подано схематичні зображення, що поліпшує запам'ятовування матеріалу і дає змогу студентам більш чітко їх відрізнити.

Словник-довідник розрахований на студентів IV-го курсу напряму «Лісове і садово-паркове господарство» біологічного факультету ЗНУ.

Рецензент

О.В. Дубова

Відповідальний за випуск *В.О. Лях*

ВСТУП

Курс «Ландшафтна архітектура» ознайомлює студентів зі специфікою та особливостями проектування і будівництва спеціалізованих садів і парків з врахуванням їх функціонального різноманіття.

В результаті вивчення цієї дисципліни у студентів формуються теоретичні знання щодо архітектурно-планувальних засобів улаштування садів і парків різних функціональних типів як на основі штучно створеного ландшафту, так і на природних територіях.

Крім того, в ході вивчення курсу «Ландшафтна архітектура» відбувається ознайомлення з класифікацією парків, номенклатурою їх елементів, прийомами функціонального зонування; встановлюється специфіка проектування і будівництва спеціалізованих об'єктів ландшафтної архітектури; аналізується роль рельєфу, води, садово-паркових споруд, рослинності, малих архітектурних форм в структурі спеціалізованих садів і парків.

Значне місце в оволодінні студентами знаннями з курсу «Ландшафтна архітектура» посідає самостійна робота, що сприяє формуванню наукового мислення, критичного аналізу літературних даних, оптимізує використання одержаних знань в прикладному аспекті. В результаті вивчення дисципліни студенти повинні вміти проводити передпроектні роботи, складати проекти озеленення будь-якої території, використовуючи нормативні документи, проводити естетичну та санітарно-гігієнічну оцінку ландшафту, створювати різні типи ландшафту, а також оформлювати природні й декоративні водойми та малі архітектурні форми.

Дане довідкове видання призначене для більш повного оволодіння студентами теоретичними знаннями, формування професійної лексики, розуміння і вільного оперування спеціальними термінами і поняттями, що знайшли широке застосування в практиці ландшафтної архітектури.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

Ажурний – наскрізний, прозорий; у садово-парковому мистецтві ажурна крона.

Акваріум – водойма, спеціальний резервуар, призначений для утримання водних тварин і рослин. Може бути під відкритим небом і в приміщенні.

Акведук – водопровід для доставки води з віддалених джерел. Як декоративний елемент оформлення садово-паркового простору уведений у романтичні сади другої половини XVIII ст.

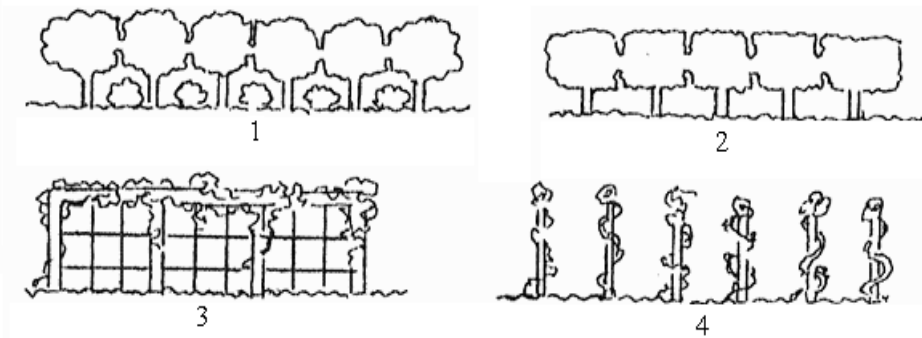
Акцент – прийом, оснований на найбільш сильному протиставленні і підкресленні якої-небудь деталі у загальній пейзажній картині за величиною, положенням у просторі, освітленості або кольором.

Алегорія – уособлення деяких понять, зображення їх через асоціативно близькі, конкретні образи, істоти і предмети.

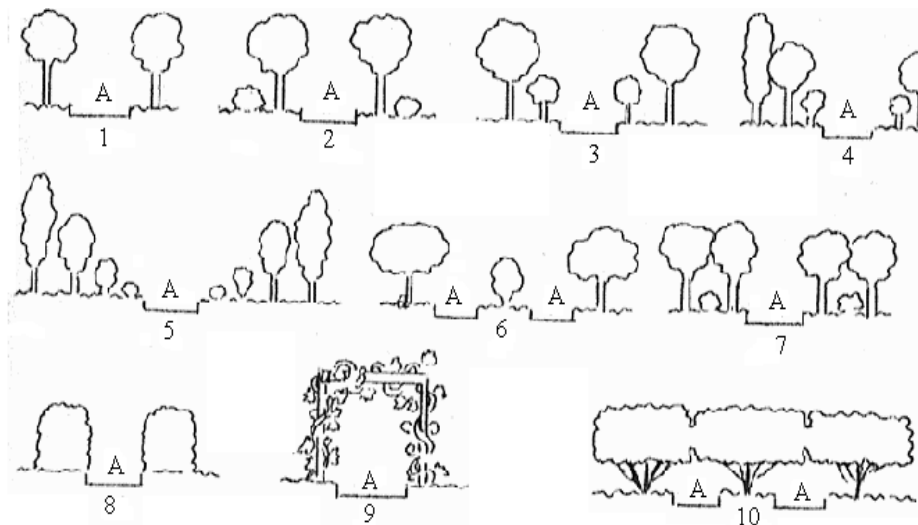
Алея – пішохідна або проїжджа дорога у парку, обсаджена з двох боків деревами, чагарниками одного виду, що ростуть на рівній відстані один від одного. Потрійна алея зазвичай складається з чотирьох паралельних рядів дерев з виділенням центрального проїзду і двох бічних шляхів для пішоходів. Для російських садибних парків були характерні алеї зі зближеним до 1,5 – 2,0 м розташуванням дерев у рядах, які утворювали мов би готичне склепіння.

Альпінарій – кам'янистий сад, зазвичай у вигляді гірки. Характерним є сполучення низькорослих рослин зі скелями, водою. Відтворює в мініатюрі красоту гірського ландшафту.

Альтанка – паркова споруда легкої ажурної конструкції, первинно високий балкон або виступ. З'явилася в парках епохи Барокко. Призначалася для захисту від сонця і дощу, надавала можливість милуватися оточуючим пейзажем (парк Володимирська гірка, м. Київ). Альтанка завжди була архітектурною деталлю будь-якої будівлі. Іноді це просто фрагмент бельведера, що виступає. Найбільш ефектно виглядає в тих місцях, де ділянка закінчується крутим спуском або урвищем.

Поздовжні профілі алей: 1 - архітектурна, стрижена, двоярусна; 2 - боскетна з прямокутним профілем; 3 - бесідкова; 4 - аркова

Поперечні профілі алей: 1 - двоярдна з однією доріжкою (А); 2 - двоярдна з однією доріжкою і огорожею позаду; 3 - те ж саме з огорожею попереду; 4 - трирядна з однією доріжкою; 5 - чотирирядна з однією доріжкою; 6 - трирядна з двома доріжками і розподільною смугою; 7 - чотирирядна з однією доріжкою і огорожею між деревами; 8 - боскетна; 9 - аркова; 10 - бесідкова трирядна з двома доріжками

Американський сад – різновид етнографічних (історичних) садів. За стилем вони є пейзажними: сади-луки, сади-прерії, сади-пустелі. Такі сади максимально наближені до оточуючої природи і потребують мінімального догляду. Газон найчастіше відсутній, до будинку прилягає потужний

майданчик, на якому розташований куточок для відпочинку із садовими меблями, басейн, вогнище, жаровня для барбекю, дитячий майданчик. Домінуючими рослинами є злаки.

Ампелі – підвісні посудини для рослин, що спускаються донизу (ампельних).

Амфітеатр (від грец. *amphi* – оточення) – в Давній Греції і Римі амфітеатри зводилися круглої і напівкруглої форми зі сходинковими місцями для глядачів, що оточували арену для вистав. Улаштовувалися на природному або штучному схилі. В епоху класицизму в регулярних парках у вигляді невеликих амфітеатрів улаштовувалися місця для глядачів у так званих «**зелених театрах**».

Амфора – глиняний глечик з вузьким горлом і двома ручками, призначений для оздоблення парків. У давніх греків і римлян використовувався для зберігання вина, олії, зерна.

Анаграма – елемент квіткового партеру, перші літери ім'я або псевдоніма. Приклади – паретри парків *Vignanello, Castello, Ruspoli* (Італія).

Англійський парк – пейзажний парк, тобто ландшафтна композиція, виконана у прийомах наслідування та імітації природи з притаманними цій композиції елементами: водоймами, галявинами, луками, групами дерев і чагарників, гаями, мальовничо спланованими доріжками і алеями.

Англійський партер – відомий як трав'яний партер (на відміну від французьких квіткових). Іноді облямований бордюром. При улаштуванні англійських партерів в основному використовуються трава і пісок.

Ансамбль – у садово-парковому мистецтві просторово і функціонально пов'язана сукупність архітектурних споруд, рельєфу, рослинності водойм та інших елементів ландшафту, які утворюють цілісну композицію. Ансамбль складається на протязі тривалого історичного періоду шляхом поступового розвитку, доповнення або в ході одночасного будівництва. Основними ознаками ансамблю є наявність ідейно-художнього задуму, узгодженість пропорцій, ритму, підпорядкованість головних і другорядних елементів, використання естетичних якостей місцевої ландшафтної ситуації, а також можливість зорового сприйняття загальної об'ємно-просторової композиції.

Антураж – оточення, зовнішнє середовище, тло. Рослинні композиції часто стають антуражем по відношенню до архітектурних споруд, монументів.

Анфілада – ряд кімнат та інших приміщень, розташованих послідовно по одній осі. У ландшафтних композиціях анфіладність «зелених приміщень» актуальна при плануванні вузьких і довгих ділянок.

Аптекарський город, травник – огорожений сад для вирощування лікарських і плодкових рослин (духм'яних трав і квітів, овочів, чагарників). Часто розташовувався у захищених від вітрів місцях біля стін монастирів, на південних схилах річкового берега.

Арабески – 1) вид складного орнаменту, який складається зі стилізованого листя, квітів, геометричних фігур, іноді надписів на арабській мові; 2) один з видів оформлення партеру.

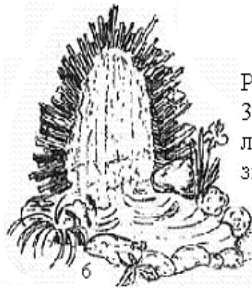
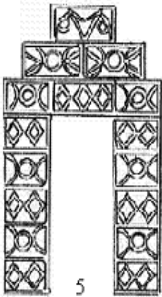
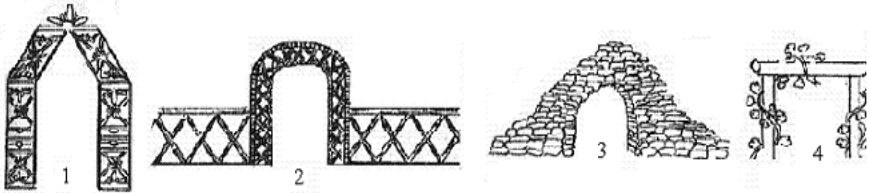

Арабеска у формі волоти

Аранжування – розташування квітів і листків у букеті, вазах, корзинах, гірляндах, вінках.

Арборетум, дендрарій (від лат. *arbor* – дерево) – дендрологічний сад, який призначений для акліматизації рослин із різних кліматичних зон. Часто входить до складу великих ботанічних садів, парків, іноді включає в себе прогулянкові алеї, галявини, лужки. Має наукове, художнє і господарське значення.

Арка – перекриття, що спирається на дві вертикальні опори напівциркульної або стрільчастої форми, виконані із різних матеріалів.

Різні види арок: 1 - кована, 2 - плетена з лози, 3 - з природного каменю, 4 - з бруса, обвита ліанами, 5 - з керамічних блоків, 6 - арка-фонтан зі сланцю

Аркада (від фр. *arcade* і лат. *arcus* – дуга) – ряд арок, що спираються на стовпи і колони. Широко застосовується при улаштуванні лоджій, галерей; позначає головний вхід у парк, на виставкову територію тощо.

Архітектоніка – у декоративній дендрології означає структуру крони; визначається її розмірами, формою, характером розгалуження пагонів і гілок, красою їх взаємного розташування.

Архітектура – будівельне мистецтво; особливий вид творчої діяльності людини, в результаті якої створюються твори, що включають у себе єдність матеріальної культури суспільства та мистецтва.

Архітектурна графіка – особливий вид графічного мистецтва, за допомогою якого зображується об'єкт проектування або реконструкції.

Архітектурно-планувальна організація парку – порядок розміщення основних паркових центрів, функціональних зон, пішохідних і транспортних комунікацій; композиційна схема, що відбиває взаємозв'язок штучних і природних компонентів ансамблю (насаджень, водойм, будівель, монументів тощо).

Архітектурний сад – тип саду, в якому переважають садові будівлі, архітектура та інші штучні споруди.

Асиметрія – таке поєднання і розподіл об'ємно-просторових елементів, за якого відсутні осі симетрії.

Асортимент – підбір різних видів дерев, чагарників і трав'яних рослин, які використовуються для озеленення даної місцевості або даного об'єкта.

Атриум – споруда, що оточена арками, колонадою; відкритий дворик, звичайно з невеликим декоративним басейном у центрі, теплолюбними рослинами, скульптурою.

Ах-ах – штучна ландшафтна споруда у вигляді нешироких каналів або рвів з водою і укріпленими берегами. Улаштовувалася по периметру парку і слугувала перешкодою проходу у неустановленому місці, замінюючи огороження. Вперше цей термін (іноді можна зустріти іншу назву – «ха-ха») був уведений в теорію ландшафтного мистецтва англійцем С. Світцером у 1915 р.

Багатоплановість – ряд візуальних планів, що послідовно змінюються, у парках, лісопарках, відокремлених один від одного кулісами, сприймаються на достатній відстані.

Балюстрада – споруда, що являє собою наскрізну огорожу терас, підпірних стін, сходів, і складається із фігурних стовпчиків – балясин. У парках оформлюється скульптурою, кам'яними вазами.

Басейн (від фр. *bassin*) – у природному ландшафті басейн – сукупність притоків даної ріки, озера тощо, а також площі стоку поверхневих вод у водойму. Басейн у саду або парку – штучно побудована водойма для купання, плавання, оздоровчих водних процедур, спортивних змагань. Басейн може бути критий або відкритий.

«Башта Паладіна» – садовий павільйон у формах мусульманської архітектури, характерний для англійських пейзажних садів.

Бельведер – вишка, надбудова на будинку, бесідка на підвищенні, звідки відкривається красивий вигляд на околиці, перспектива на парк.

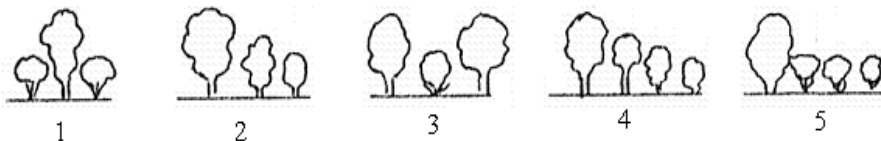
Берсо (від фр. *berceau* – арка), **біндаж** – звідчаста алея, утворена за допомогою напівкруглих в'язаних каркасів, на яких зникаються крони дерев (липа, граб); ділянка саду, оточена звідчастими алеями. Використовувався в садах і парках епохи барокко.

Бесідка – паркова відкрита споруда, покриття якого стоїть на колонах або стовпі. Призначена для створення тіні, для захисту від дощу, а також для відпочинку, бесіди, читання і настільних ігор.

Благоустрій – заходи, що проводяться в населених пунктах для покращення умов життя населення: озеленення, санітарне очищення, боротьба із забрудненням повітряного басейну, захист від шуму, освітлення.

Бонсай – мистецтво вирощування карликових дерев, з яких японці створювали мініатюрні сади.

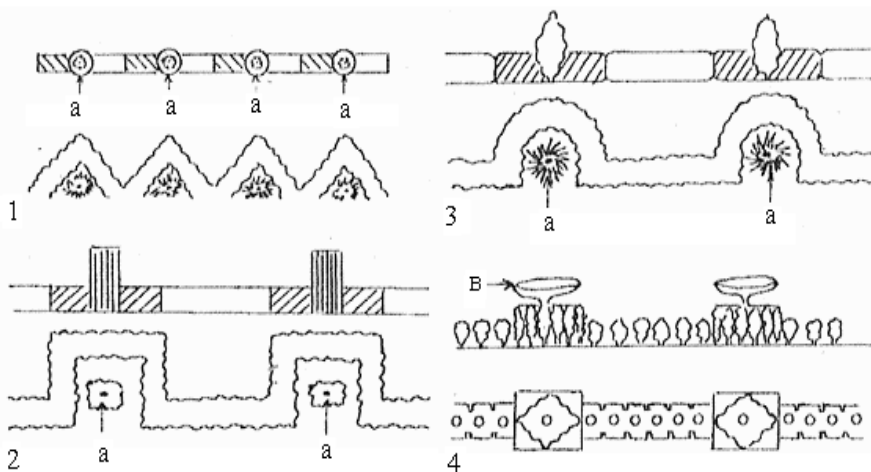
Бордюр (від фр. *bordure*, англ. *border*) – низькі й вузькі смуги квіткових рослин, трав, чагарників, що посаджені по контуру газону, клумби, по краях доріжки. Бордюр завширшки 10 – 50 см називають рамкою або облямівкою.

Схеми розміщення рослин у простих бордюрах: 1 - двоярусний, трирядний, 2 - триярусний, трирядний, 3 - двоярусний, трирядний з пониженням у центрі, 4 - чотирирядний, 5 - двоярусний, чотирирядний

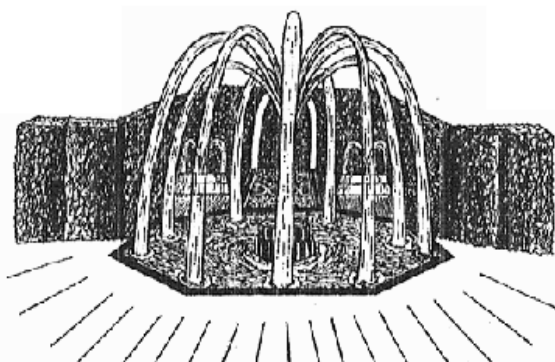
На думку англійських дизайнерів, бордюр (бордер) – це широка безперервна смуга вільної форми з невисоких або різної висоти чагарників і багаторічних трав'янистих рослин, які висаджені групами.

Фігурні бордюри більш ефектні: зигзагоподібні з одинарами, прямокутно-ламані, з напівколами. При створенні лінійних борджурів з акцентами квадратні акценти можуть бути однієї породи, а центральні рослини підбирають за принципом контрасту.

Складні бордюри: 1 - зигзагоподібний з одинарами (а); 2 - прямокутно-ламаній з одинарами (а) у зовнішньому вигині; 3 - з напівколами, в яких розташовані одинари (а); 4 - лінійний з квадратними акцентами (в - центральна рослина акценту, яка підібрана за принципом контрасту (верхній рисунок у всіх випадках - фронтальний профіль)

Боскет (від англ. *bosket* – корзина) – замкнена ділянка з насадженнями, звичайно правильної геометричної форми, обсаджена стриженими деревами і чагарниками у вигляді щільної живої огорожі. Замкнені простори всередині боскетів (в епоху барокко) називалися кабінетами або зеленими залами. У боскеті розміщують також фонтан, квітник, зелений театр,

Відкритий боскет з фонтаном (Версаль)

невеликий басейн, рідше – плодіві насадження, дерева-екзоти.

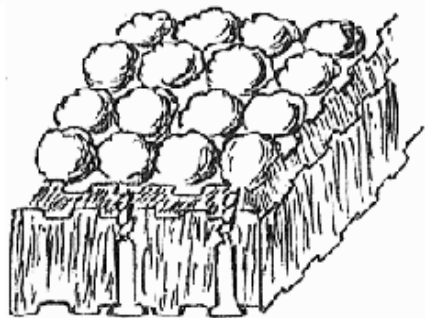

Схема закритого боскета зі
штамбовими деревами

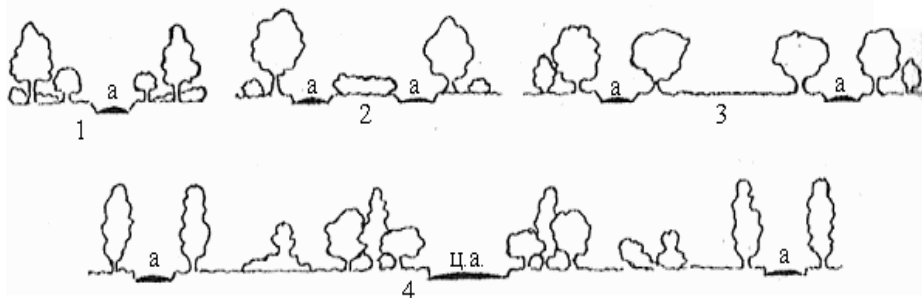
котлована. Використовувався у парках і садах епохи барокко.

Букетні насадження – прийом формування паркового пейзажу за допомогою садіння декількох саджанців в одне гніздо. Букетну групу також можна утворити садінням на пень молодого дерева, щоб створити умови для розвитку бічних пагонів.

Букетне насадження

Бульвар – широка озеленена смуга, що виділяється на проїжджій частині по обидва боки або по одній стороні вулиці, набережної. Призначена для пішогодного руху і короткочасного відпочинку. Бульварами спочатку називалися вали фортечних укріплень.

Профілі озеленення бульварів: 1 - бульвар з однією алеєю (а); 2 - з двома алеями, 3 - з двома алеями і розділовою смугою; 4 - з однією центральною і двома бічними

Бутоньєрка – невеликий букетик із духм'яних рослин, який вставляється в петлицю або прикріплюється до корсажу.

Буферна зона (парку-пам'ятника) – частина периферійної території парку або суміжна територія, що додатково освоюється, на якій організується масовий відпочинок і обслуговування відвідувачів з метою знизити надмірно високе рекреаційне навантаження на культурно-історичну зону парку.

Ваза (від фр. *vase*, лат. *vas*) – художньо виготовлений виріб із різних матеріалів, посудина для різних флористичних композицій. У ландшафтному оформленні саду або парку ваза є класичним зразком малої архітектурної форми. Вази, що стояли на постаментах, прикрашали сади епохи класицизму.

Ваза-поїлка для птахів

Вазон – різновид вази, частіше використовується як посудина для вирощування ампельних рослин (амплей).

Валун – елемент гірської породи. Крупний камінь округлої форми. У ландшафтному дизайні використовується для улаштування альпійських гірок і рокаріїв. Особливо великий валун може нести функцію самостійної ландшафтної композиції.

Ведута – вид місцевості, міста, центральної площі, приморської набережної, великого паркового ансамблю тощо. Характерна топографічною точністю зображення, виконується у вигляді гравюри, живописного полотна, рисунка.

Веранда (від англ. *veranda*, у перекладі із санскриту) – крита тераса, що примикає до будівлі, або стоїть окремо. Може бути заскленою, оформленою вертикальним озелененням, ампельними рослинами у підвішених посудинах.

«Версальська рослина» – композиція, що складається із контейнера кубічної форми і оранжерейної рослини (частіше цитрусової), що висаджена в нього і сформована у різноманітних варіантах топіарної стрижки. «Версальськими рослинами» часто заповнюють «розриви» в бордюрах парадних партерів.

Вертигаден – невелике плоске підвищення у просторі газону з відлогими відкосами.

Вертикальне озеленення – вид озеленення з використанням ліан або стрижених дерев, мета якого оформити фасади і стіни будівель, захистити від перегрівання, шуму, пилу; створення зелених стінок для ізоляції окремих ділянок саду одної від одної або від зовнішнього оточення.

Вертикальне планування – комплекс заходів, спрямованих на перетворення рельєфу в технічних і композиційних цілях, включає в себе організацію поверхневого стоку з території. Його специфіка при реконструкції і відновленні історичних парків полягає в необхідності збереження цінної існуючої рослинності й ґрунтового покриву терас, сходів, підпірних стінок, спусків до води та інших елементів ансамблю.

Вертикальні елементи – один з елементів об'ємно-просторової композиції, які у поєднанні з горизонтальними елементами надають їй цілісність і довершеність. Особливо сильний зоровий ефект у ландшафтній композиції утворюють високі дерева пірамідальної форми.

Вид – частина пейзажу. Цей термін широко застосовується в ландшафтній архітектурі. Вміле розкриття окремих художньо виразних видів у пейзажі є важливим аспектом проектування і реставрації садів і парків.

Видова точка – певне місце на території лісопарку, саду, найбільш зручне для сприйняття виду, що відкривається; зазвичай намічається при художньому аналізі та ескізній проробці об'єкта у складі серії візуальних «кадрів», які йдуть один за одним.

Висячий сад – сад, розташований на плоскій покрівлі, припіднятій вернаді, балконі, спеціальних кам'яних опорах. Для вирощування трав, квітів, чагарників, дерев улаштовується складна система поливу, збагаченого ґрунтового шару, гідроізоляції. Іноді використовуються переносні посудини для ґрунту, невеликі басейни для водних рослин. Прототип сучасного обладнання такого типу – сади Семираміди у Вавілоні, одне з семи «чудес світу» Давнього світу. Відомі висячі сади в Московському Кремлі XVII ст., на терасах Єкатериненського палацу в Царському Селі, в Петербурзькому Зимовому палаці. Давньоруський синонім – Верховий сад.

Відкриті простори пейзажних садів – специфіка ландшафтних композицій пейзажних парків і садів передбачає обов'язкову наявність відкритих просторів. У ландшафтних композиціях вони представлені галявинами, лужками, у більшості випадків ретельно підстриженими.

Вікно – просвіт у масиві або куртині з метою надання пейзажу мальовничості. Зазвичай вільний від дерев і чагарників, але має трав'яне покриття площею до 1 га; сприяє зміні вражень при переході відвідувача від закритого простору до відкритого.

Вільне планування – прийом планування садів і парків; характеризується вільним розміщенням насаджень і споруд у просторі з максимальним використанням рельєфу місцевості, водойм, рослинності; має на увазі пейзажний стиль в цілому, але може включати в себе й елементи регулярних композицій.

Віста – вид, вузька перспектива, яка спрямована в бік будь-якого видатного елемента ландшафту. Включає в себе точку огляду, обрамлення (зазвичай куліси з рослин) і кульмінаційний об'єкт огляду, який закінчує вісту (архітектурна споруда, монумент, озеро, пагорб, незвичайне за формою і кольором дерево та ін.).

Віялова композиція плану парку – поєднання променевих алей зазвичай біля основного входу до парку, звідки вони розходяться по всій його території. Архітектурно-ландшафтна побудова розвивається по всіх променях у напрямку до центру-входу до периферії. Напівкільцеві дороги пов'язують промені між собою. Віялова композиція формується як регулярними, так й пейзажно-мальовничими елементами на рівній або пересіченій місцевості. Використовується як основа планування парку в цілому або його частини.

Водне дзеркало – ландшафтний елемент у вигляді штучної водойми, характерне для крупного ансамблю (наприклад, парк Версаль). Планувальні форми суворо симетричні відносно осі, крупніше за «водний партер».

Водний партер – елемент ландшафтного дизайну, характерний для регулярних парків: парадний партер замінений водою. Форми водойм завжди суворо симетричні. Зустрічаються доволі рідко.

Водний сад – ландшафтний простір саду або парку, де більшу територію займає вода. Основні планувальні елементи – містки, причали, переходи над водою, ландшафтно оформлені берегові і прибережні зони.

Водойма – природний елемент ландшафту або штучна споруда (озеро, ставок, потік). Включення водойми до паркової композиції істотно підсилює її естетичний вплив. Велика водойма є паркотвірним елементом, що змінює рослинний пейзаж, впливає на мікроклімат і ґрунт.

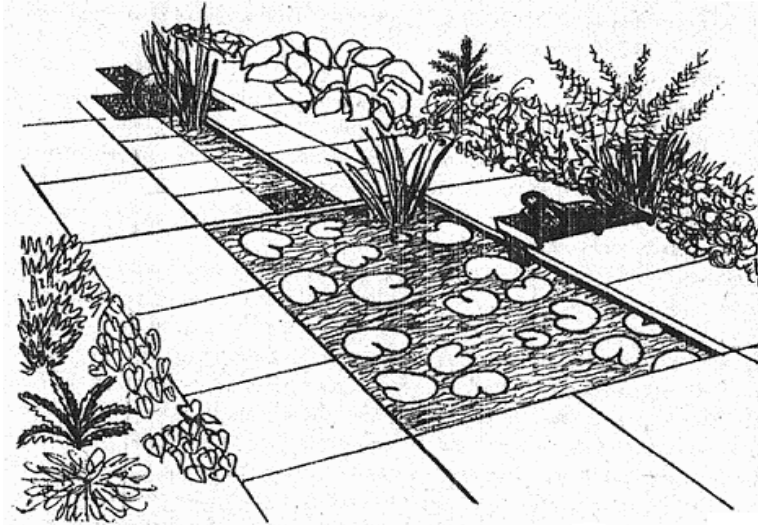
Водомет – фонтан.

Водоспад – природно або штучно улаштований падаючий потік води між двома водоймами, що розташовані на різних рівнях. Улаштовується в

садах і парках на перепадах рельєфу. Особливо характерний для романтичних парків пейзажного стилю (Алупка, Софіївка).

Водяні ігри – спеціальні пристрої, які з'явилися в парках і садах раннього Барокко. Вони були призначені для того, щоб обливати тонкими цівками води неуважних відвідувачів.

Вокзал – застаріла назва концертної зали в парку. Коли до вокзалу в Павловську провели першу в Росії залізницю, слово набуло сучасного значення.

Геометрична водойма для регулярного саду

Вусики – невелика деталь в оздобленні садового партеру, що має вигляд стилізованого стебла, витягнутого і вигнутого листка.

Газон (від фр. *gazon*) – штучний дерновий покрив, ділянка, що засіяна переважно злаковими травами з метою створення однорідного зелено-смагдового тла для скульптури, архітектурних споруд, квіткових композицій і деревинно-чагарникових груп. Існують наступні різновиди газонів: партерний газон (газон найвищої якості); стрижена галявина; спортивний газон; газон, стійкий до витопування; мавританський газон; ґрунтопокривний газон; штучний газон (синтетичне покриття).

Гаї – масив насаджень, елемент паркового пейзажу площею 1 – 1,5 га, що складається з дерев переважно однієї породи (сосновий, буковий, дубовий, березовий гаї), з врахуванням обов'язкової проглядальності простору між стовбурами.

Галерея (від італ. *galleria*) – довге і вузьке приміщення, що поєднує окремі частини будівлі; довгий світлий коридор. У ландшафтних композиціях принцип галерейності може бути використаний, аналогічно до анфіладності, на вузьких ділянках. Імітує перехід з одного зеленого приміщення до іншого.

Галявина – вільна від деревно-чагарникової рослинності ділянка ландшафту.

Гама кольорова – послідовний ряд кольорів, які використовуються при створенні художнього твору. Як назва, так і умовний поділ спектра на сім частин виникли за аналогією із семисходинковістю музичної гами.

Гарденеск (від англ. *garden* – сад): 1. У 1832 р. Д. Кладіус (Англія) створив теорію культивування диких рослин в садах і парках. Таким чином, ці насадження одержали назву «гарденеск». Пізніше цей термін використовувався в теорії ландшафтного проектування в значенні інтродукції квіткових і деревних композицій в структуру саду. 2. Фантазійні рисунки або мальовничі полотна видів пейзажей, садів або парків, виконані відомими художниками, наприклад, в Росії – Ф. Щедрин; у Франції – Клод Лоррен, Гюбер Робер та ін.

Гармонія – узгодженість окремих елементів і явищ, специфічна єдність у різноманітті (гармонія в пропорціональності, кольорі, фактурі).

Генеральний план – основа передпроектних матеріалів. Включає: план БТІ (виписка із бюро технічної інвентаризації) у дрібному масштабі (1: 500 – 1 : 1000); на плані БТІ повинні бути нанесені всі існуючі об'єкти парку або саду, основні насадження – крупні дерева, групи чагарників, план подеревної зйомки, горизонталі, відзначені всі комунікації у відповідних умовних позначеннях: каналізація, водопровід, газ, електрика, телефонні сітки.

Геодезичний план – нанесений на папір план місцевості, що відбиває природний ландшафт. За допомогою горизонталей на геодезичному плані показаний ухил рельєфу, всі існуючі планувальні елементи: рослинність, вода, рельєф.

Геометричний сад (регулярний) – ландшафтна композиція, де планувальні елементи і форми знаходяться у суворій геометричній закономірності. Особливо характерний геометричний сад для садів Ренесансу, Класицизму, Барокко і Рококо. На зміну їм прийшли пейзажні сади.

Геопластика – вертикальне планування територій, які підлягають озелененню, з метою архітектурного і художнього перетворення рельєфу.

Героон – священний гай героїв, створений на честь засновників міста та інших видатних людей, яким у Давній Греції поклонялися як богам.

Гирлянди – прикраси з квітів, листків або гілок, зв'язаних у вигляді довгих стрічок. Звичай прикрашати гирляндами був відомий ще в Давньому Єгипті, потім використовувався у Давній Еладі і в епоху Барокко і Рококо.

«Глорістте» – садовий павільйон, архітектурна споруда у вигляді давньогрецького або давньоримського храму. Зазвичай округлої форми у вигляді ротонди. Будувався, як правило, на честь якогось реального або міфологічного героя. Характерний для пейзажних садів.

Гніздові насадження – насадження в групі з 3 – 5 дерев, які висаджені на відстані до 1,5 м один від одного і утворюють загальну крону великого діаметра (типу «букет»).

Голландський сад – характерний малим масштабом, тому що земля в Голландії доволі дорога. Принцип планування голландського саду будується на поділі саду на дві зони: парадна (перед домом) і задня (за домом). Ділянка по периметру повинна бути огорожена живоплотом. Естетичний принцип голландського саду – максимальна доглянутість. Велика кількість рінноквітучих цибулинних (особливо тюльпанів). За стилем нагадує сільський сад. Керамічні контейнери стилізовані під Дельфтський фарфор.

Город – одна з назв саду при російській садибі XV – XVII ст., в якому вирощувалися в основному плодові дерева і чагарники, а також овочі й квіти.

Готичний будиночок – садово-паркова споруда в стилі Готичного мистецтва з притаманними цій епосі елементами: стрільчаті і гострокутові форми оздоблення фасаду, вітражі та ін. Будівлі характерні для англійських романтичних пейзажних парків. У XVIII і XIX ст. часто зустрічаються будівлі в стилі «несправжньої готики» (наприклад, «Царицино», арх. Баженов).

Гравійний сад – елемент садового дизайну, характерний для площ невеликого розміру. Центральним елементом композиції тут може слугувати один або група крупних валунів або каміння інших геологічних порід. Є актуальним при улаштуванні саду в «японському стилі».

Грот (від італ. *grotte* – печера) – садовий павільйон, ландшафтна споруда, характерна для англійських пейзажних парків, являє собою штучну або природну печеру (грот Пушкіна у Кам'янці на Черкащині). Зазвичай грот оформлений природними елементами, які притаманні печерам: сталактитами, сталагмітами, мушлями, водоростями та ін. У деяких парках

Класицизму грот оформлений як окрема архітектурна споруда, декорований екзотичними елементами: морськими мушлями, кольоровим склом, слюдою (наприклад – парк Кусково).

Грунтопокривні рослини – рослини, які за своїми декоративними якостями й особливостями зростання використовуються в озелененні для утворення дерну на бідних, сухих ґрунтах, на схилах, затінених ділянках, насипах.

Група – важливіший елемент мальовничого паркового пейзажу. Зазвичай це поєднання з непарної (до 11 шт.) кількості деревних, чагарникових або квіткових рослин. Група як елемент парку був відомий ще в античні часи, зустрічалася в регулярних садах епохи Відродження.

Грядка – прямокутна призма обробленого ґрунту з крутими (прямовисними) кряями або відкосами, укріпленими дерном, дошками, жердинами, каменем або цеглою, призначена для вирощування овочів, лікарських рослин, квітів.

«Гусяча лапка» (від фр. *patte d'oie*) – система паркових алей, яка розсікає простір парку у трьох напрямках. Гармонійно завершує планувальну структуру регулярної частини парку.

Декоративні якості рослин – якісні й кількісні характеристики рослин, які визначають їх зовнішній вигляд, постійні в період сформованих листків, квіток, суцвіть або змінні протягом року, життя (розмір, вигляд, архітектоніка крони тощо). Враховуються при підборі асортименту, розміщенні рослин, формуванні груп, куртин, масивів.

Дерев'яний настил – один з видів жорсткого садового покриття. Виготовляється із струганих і неструганих дошок, крашених або оброблених спеціальним складом, які виконують роль покриття, у вигляді доріжок, містків, патіо, подіумів, причалів.

Дерен – густо зарослий травою, скріпленій коренями багаторічних рослин верхній шар ґрунту. Для улаштування газону в ландшафтному дизайні використовуються вирізані пласти із цього шару, які називаються «дернинами».

Дернова лавка – обладнання у вигляді виступу вздовж огорожі, широко поширений елемент середньовічного саду.

Джерела – природні виходи підземних вод на земну поверхню. У садах і парках декоративно оформлюються.

«Дикий» сад, або сад «дикої» природи – це зовсім не поросла бур'янами ділянка. Її головна задача – забезпечити максимально прийнятне середовище існування для представників фауни і флори. Для цього

створюються «неторкані ділянки» – старі політніці (де можуть оселитися їжаки), кам'янисті гірки, де живуть ящірки, густі чагарники для пташиних гнізд і метеликів, водойми для плазунів.

Дисонанс – порушення гармонії, що проявляється у невідповідності форми і змісту предметів і явищ. Невдало підібрані за розмірами, архітектонікою і кольором групи рослин, дисгармонія архітектури і пейзажу, протиріччя зовнішнього вигляду нових й історично сформованих елементів парку.

Домінанта – в парковому пейзажі головний, найбільш виразний елемент, якому підпорядковуються інші елементи. Домінанта може бути виражена розмірами і положенням, формою, насиченням кольору тощо. Наприклад, доміганта Воронцовського палацу в Алупці – верхівка Ай-Петрі, ансамблю у Петродворці – Великий палац і Головний каскад.

Дренаж – обладнання для відводу надлишкової води з території ділянки. Дренажні труби – циліндричні або іншої форми конструкції з отворами, через які надлишки води при повіні або зливі уходять у землю.

Дукт – лісова дорога, просіка в парку або лісопарку, а також вздовж алей в парках епохи Барокко і між групами дерев в пейзажних парках.

Екзот – термін, що використовується у відношенні до ввезених рослин (зазвичай субтропічних або тропічних), які не зростають у дикому вигляді в даній місцевості й відрізняються цінними декоративними якостями.

Експозиція схилу – напрямок ухилу до відповідної сторони світу. Визначається за допомогою компаса.

Емблематична скульптура – скульптура, що має алегоричне (іноді повчальне) значення, символічне зображення якогось поняття, ідеї, природного явища. В садах XVII – XVIII ст. було прийнято встановлювати комплекси таких скульптур, наприклад, у вигляді міфологічних істот, оголених людських фігур (Літній сад, Петергоф, Павловськ).

Еспланада – широкий незабудований простір перед суспільними будівлями на майданах, у крупних містах. На еспланаді улаштовуються партери, широкі алеї з фонтанами, скульптурою.

Єгипетський обеліск (піраміда) – архітектурна або скульптурна садово-паркова споруда, характерна для пейзажних англійських садів.

Єдність змісту і форми – один з важливіших законів художньої творчості. Сутність його полягає в тому, що форма художнього твору органічно пов'язана із змістом і визначається ним.

Ємність рекреаційна – величина, що характеризує здатність парку або зони відпочинку обслуговувати певну кількість відвідувачів за умов достатнього психофізіологічного комфорту, без деградації компонентів природного середовища і нанесення шкоди культурно-історичним, архітектурно-художнім об'єктам, що знаходяться на території.

Жардиньєрка (від фр. – *квітковий столик*) – один з основних елементів зимових садів.

Живоplot – насадження із дерев і чагарників (або їх поєднання), які формуються або ростуть вільно з метою отримання зімкнутих непроникних насаджень. Зазвичай стрижкою їм надається форма зеленої стіни. Виходячи з призначення, живоплоти бувають одно-, дво-, трирядні й різної висоти. Використовуються рослини, які добре піддаються стрижці (глід, гледичія, біота східна, бирючина, кизильник блискучий та ін.).

Жорстке садове покриття – відносяться всі види мостіння: природний або штучний камінь, цегла, плитка тротуарна і облицювальна будь-якої форми і фактури, гравій, пісок, що покладений на гравійну основу, за виключенням газонного покриття (природного або штучного), яке відносять до м'якого садового покриття.

Забутування – будівельний термін, що позначає нижній грубий шар при улаштуванні жорсткого садового покриття. Для забутування використовують різні кам'яні, цегляні, вапнякові матеріали, відходи від їх переробки, а також шлак.

Загузені насадження – прийом формування паркового пейзажу в цілях швидкого створення компактних насаджень з прямими стовбурами. У подальшому потребує обов'язкового проріджування.

Задернення – спосіб улаштування газонів на відкосах і насипах з крутизною схилу понад 30°, газонних бровок вздовж паркових доріжок.

Звіринець – заліснена територія, зі спеціально улаштованими просіками, що відводилася для полювання в парках XVIII ст. (Гатчина, Кузьминки). Проте перші ліси-звіринці з'явилися ще в давнину.

Зелений театр – споруда, призначена для вистав на відкритому повітрі; улаштовується в парках і садах з використанням природного рельєфу місцевості. В якості стін використовується огороження живоплотами або виткими рослинами на спеціальних опорах або каркасах.

Зимовий сад – велике засклеєне приміщення або частина приміщення для вирощування екзотичних рослин. Оформляється басейнами, скульптурами, фонтанами (Воронцовський палац).

«Золотий перетин» – гармонійний поділ відрізка на дві частини таким чином, що величина більшої його частини є середньою пропорційною всього відрізка і меншої його частини.

Зони саду – розподіл на ділянки, де намічені ландшафтні роботи, певних площ того або іншого розміру за принципом їх призначення. Наприклад, господарська зона, дитячий майданчик, зона відпочинку, город, фруктовий сад, зона квітників, водойма.

Ікебана (у перекладі з япон. – «збереження квітів у другому житті») – давнє оригінальне мистецтво квіткового аранжування в Японії.

Імортель (від лат. – *безсмертник*). Сухоцвіти і декоративні трави, які широко використовуються в квітковому оранжуванні. Сухоцвітами називають особливу групу літників, які цвітуть, їх пелюстки у зрізаному вигляді (вміло висушені) довго зберігають свіжий вигляд і не втрачають забарвлення.

Інтродукція рослин – уведення рослин у місцевості, де вони раніше були відсутні. Метод збагачення цінними видами рослин полів, городів, ботанічних садів і парків.

Іподром – в Давній Греції поле для спортивних змагань; у Давньому Римі – сад характерної форми у вигляді заокругленого з одного боку прямокутника.

Історичний парк – зарзок культури паркобудування минулого. Як пам'ятник підлягає охороні державою.

Кабінет (від фр. *cloitre*) – овальний або прямокутний простір всередині боскету, оточений щільною стриженою зеленню (липа, граб), декорований малими архітектурними формами (трельажними стінками, скульптурами, фонтанами, невеликими водоймами). Кабінет – складнодоступний замкнутий простір, який слугує місцем усамітнення в саду, може нести функцію «потаємного саду», поширеного в епоху Середньовіччя. Подібні простори більшого розміру відомі також під назвами салон, зал.

Канал (від лат. *canalis* – труба) – штучне русло з безнапорним рухом води, улаштоване в ґрунті. В ландшафтних садово-паркових композиціях канали проектувалися як для проходження плавальних засобів (наприклад, канал парку у Версалі, де міг проплисти невеликий вітрильник), так і вузькі канали, де проплисти навіть на човні було неможливо. Вузькі канали також слугували цілям осушення і огороження території, наприклад, парк Кусково (обводний канал).

Каприз (від англ. *folly*) – специфічні особливості деяких форм декоративних паркових споруд, які навмисно викривлялися всупереч правилам і канонам класичної архітектури і скульптури. Іноді виглядали досить потворно.

Каскад – архітектурно оформлений водоспад, маса води якого падає з високої тераси або з послідовного ряду менших терас. Був одним з основних елементів терасних парків Італії і Франції епохи Відродження. З XVIII ст. використовуються так звані рустовані каскади з природного каменю (Стрийський парк, м. Львів).

Кашино – декоративне обладнання із кераміки, пластмаси, дерева, лози для розміщення квітів в інтер'єрі й на відкритому повітрі.

Квадрат (кварро) (від англ. *Quarter* або фр. *Quarreaux*) – прийом планування, характерний для крупних парків. Квадратна або прямокутна система планувальної структури партерів (в основному), що поділяє його на окремі частини за допомогою доріг або алей.

Квартал – планувальний елемент садово-паркової композиції. Розподіл території саду на прямокутні квартали почався ще в Середні віки. Всередині кварталу улаштовувалися квітники, басейни, бесідки, видові пагорби, фруктові сади і городи; ставили скульптури, сонячні годинники. У XVII ст. в парках Франції квартали були замінені на боскети.

Квіткова лука – в Середні віки велика газонна лука, оточена деревами і чагарниками за межами палацу.

Квітковий масив – крупномасштабна квіткова композиція площею від 80 – 150 м² до 1 000 м² на галявинах, на луках, яка створюється з багаторічників. Масив виконується зазвичай в одному тоні (вогняно-червоний, білий, золотаво-жовтий). Практикуються і контрастні поєднання двох – трьох тонів. Часто розташовується в партерній частині парку, перед громадськими будівлями.

Квіткові аранжування – декоративне оздоблення квітковими і флористичними елементами того або іншого об'єкта. Наприклад, у Давній Греції – прикрашання міфологічних скульптур вінками.

«Кен-конс» (від англ. *Quincunx*) – гай дерев, висаджених у шаховому порядку всередині боскету. Мінімальна кількість дерев в «кен-консі» дорівнює п'яти. Утворюють один об'єм і забезпечують видимість по діагональним напрямкам між стовбурами. Цей прийом використовувався ще при створенні садів у Давньому Римі.

Китайський павільйон – архітектурна паркова споруда у вигляді китайської пагоди, китайського чайного будиночка. Характерний для парків

суворого геометричного планування («французьких регулярних садів»), але зустрічається також і в пейзажних садах.

Кламбе (від англ. *Clumps*) – у теоріях англійських пейзажних садів окрема ландшафтна композиція. Являє собою масивні групи дерев, розташованих на великих відкритих просторах стрижених луків.

Класичний сад або класичний стиль саду – у сучасній теорії ландшафтного дизайну його часто називають англійським стилем. Йому притаманні такі риси, як чіткість, акуратні края, прямі лінії, впорядкованість насаджень, прямокутні форми газонів, прямолінійні квіткові бордюри, клумби, витримані в геометричних формах. Основні елементи композиції в такому стилі симетричні.

Клумба – група дерев і чагарників на відкритих галявинах в пейзажних парках. З середини XIX ст. клумбою називається квітник правильної геометричної (округлої, випуклої, плоскої, увігнутої або прямокутної) форми, розміщується звичайно в партерних композиціях. Відрізняються клумби і за кольоровим рішенням, і за асортиментом рослин, що висаджуються: з літників, дворічників і багаторічників; прості (з одного виду рослин) і складні (з двох – трьох видів), одноколірні та багатоколірні.

«Кнот» («кнот орнамент» – «вузловий сад») – елемент орнаменту площинної композиції, наприклад, партеру. За формою нагадує зав'язаний вузол. Виконується із невисокої щільної стриженої зелені. Вперше така стрижка була виконана в Італії у XVI ст. і описана в трактаті Себастьяна Серліо. Узори утворюють низько підстрижені чагарники, сплетені у вигляді кельтського орнаменту, подібного до в'язаного («коси», «хали») елемента.

Колонада (від фр. *colonnade*) – ряд колон з перекриттям, зазвичай притаманний крупним архітектурним спорудам. Колонада може бути й самостійною парковою спорудою (колони «Руїни» та «Відлуння» дендропарк «Олександрія»). Характерна для парків епохи Класицизму, для архітектури класичної Греції і Риму.

Компартимент – окрема садово-паркова композиція в садах і парках XVII – XVIII ст., з частин якої створювався весь ансамбль: наприклад, компартимент партерний, що складається з ідентичних квіткових килимів, симетрично розмішених навкруги скульптури або басейну.

Композиційне зонування території парку – зонування за ознаками планувальної і архітектурно-художньої організації на основі визначення принципу формування різних ділянок або районів парку.

Композиційний вузол – ділянка або частина саду або парку, що об'єднує і зв'язує разом декілька ділянок або частин, які в результаті

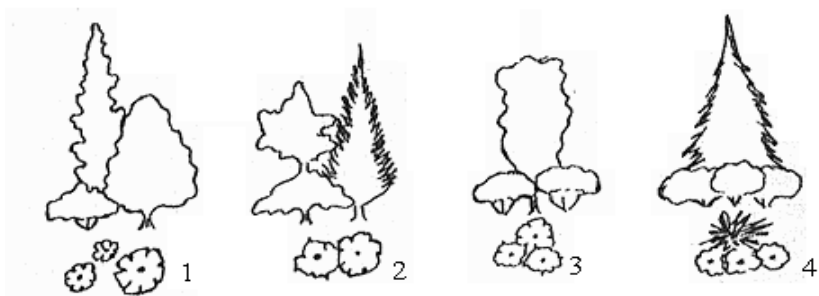
складають єдину композицію. Наприклад, водойма, що пов'язує видові точки берегів, з яких розкриваються різні перспективи, або галявина, яка об'єднує окремі види в пейзажі.

Композиція – поєднання і взаємозв'язок всіх елементів паркового ансамблю, художня система, що забезпечує його закінченість і цілісність. Композиція зумовлена ідейною задумкою і призначенням об'єкта, місцевими ландшафтними та іншими факторами. Серед основних методів композиції – виділення головного і другорядного, масштабність і співрозмірність, пропорційність, ритм і зміна вражень, симетрія й асиметрія, контраст, нюанс, подібність та ін. Додаткові засоби композиції – колір, світлотінь, фактура, текстура, орнамент тощо. Своєрідність паркової композиції (на відміну від архітектури, живопису, скульптури) – в її сезонній мінливості, біологічному розвитку живого матеріалу, більшій залежності від конкретних умов зорового сприйняття.

Контейнер – посудини для рослин, які можуть бути різної конфігурації і матеріалів: дерев'яні, пластмасові тощо. При виборі форми і матеріалу контейнера необхідно враховувати стилістику ландшафтної композиції в цілому.

Контейнерні рослини – один з важливіших елементів оформлення саду і парку. Мода на їх використання в паркових композиціях з'явилася із виникненням регулярних парків епохи Класицизму і Барокко, де вони прикрашали партери парадної частини паркового ансамблю.

Контраст – художньо організоване протиставлення предметів або

Контрасти в рослинних групах: 1 - за формою крони (купольна, колоноподібна, парасолькоподібна); 2 - за структурою декоративної мозаїки (катальпа бігніонієвидна і модрина європейська); 3 - за висотою (верхній ярус - тополя бальзамічна, нижній - шовковиця біла); 4 - за кольором листків (синьо-зелений - ялиця кавказька, сріблясто-сірий - маслинка вузьколиста)

явищ, що різко відрізняються (наприклад, високе дерево – групі низьких, сланких чагарників; світла мармурова скульптура виступає на тлі темної і шерехатої по фактурі шпалери та ін.). Часто співставляються предмети, контрастні в одних, але подібні в інших відношеннях. Протиставляються форми рельєфу, водойм, силуетні лінії споруд. Враховуються так звані послідовні контрасти, які сприймаються при русі глядачів по парку.

Кордони (гірлянди, шнури, батоги) – плодові дерева, які формують таким чином, щоб вони мали одну або дві скелетні гілки, що по всій довжині вкриті плодущими гілочками. В залежності від числа і розташування основних гілок, відрізняють прості (вертикальні, горизонтальні, спіральні одноплечовий і косий) і складні (U-подібний, сітковий, двоплечовий і горизонтальний триплечовий) кордони.

Ксист – невеликий плоский сад перед будівлею давньоримської вілли, розділений на правильні газони у вигляді квадратів і прямокутників, прикрашений квітками, скульптурами і фонтаном. Один з перших прикладів суворо регулярного планування.

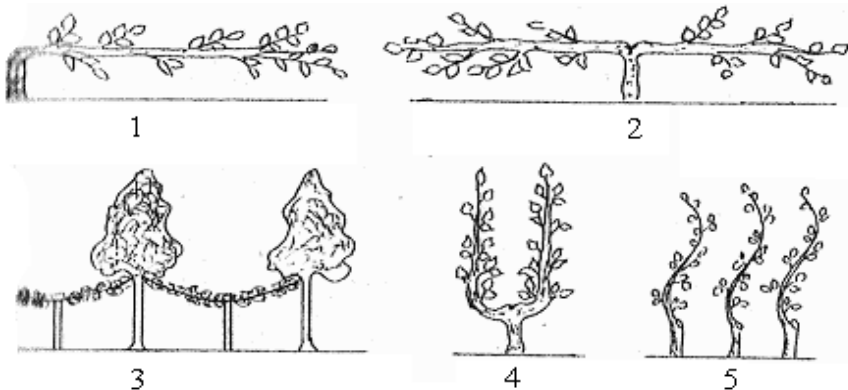
Куліси – групування дерев або чагарників (масиви, куртини, групи), що розташовуються у просторі паралельно і послідовно один за одним з метою створення багатопланової перспективи вздовж центральної зорової осі (аналог театральних лаштунків).

Кульмінація – точка (місце, момент) найвищого підйому в розвитку композиції. У садово-парковом мистецтві вона може позначати як найсильніше глядацьке враження, одержане при послідовному пересуванні вздовж головної композиційної осі (наприклад, при виході на ефектний видовий майданчик або раптовому розкритті виду на фасад будівлі, комплекс фонтанів), так і вищий ступінь розвитку ансамблю у часі, етап його найбільшої архітектурно-художньої закінченості.

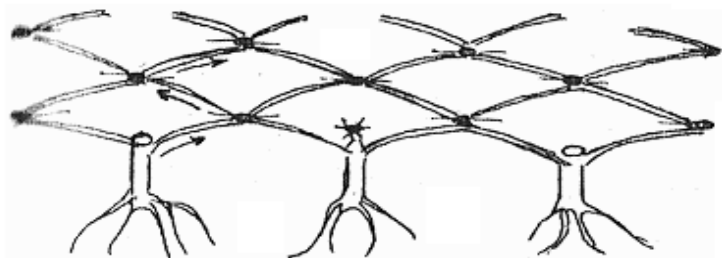
Культурно-історична зона парку-пам'ятника – вся або частина території парку, на якій збереглися або будуть відновлені об'єкти, що являють історичну, архітектурно-художню цінність.

Курдонер – парадний двір у вигляді частково відкритого П-подібного простору, оточений корпусами будівель і зазвичай відділений від вулиці огорожею. Прийом широко використовувався в ансамблях епохи Класицизму, російських садибах XVIII – XIX ст.

Куртина – 1) окрема ділянка лісу, ботанічного саду, дендрарію; 2) крупна група від 20 і більше екземплярів дерев і чагарників однієї породи; 3) обкладена дерном грядка для квіткових рослин.

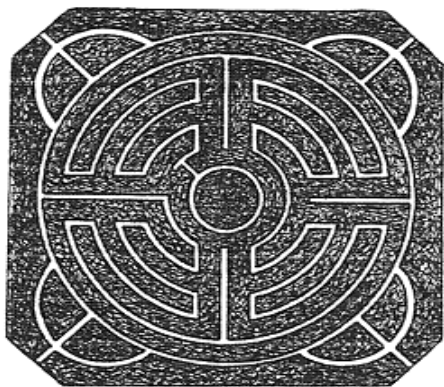

Типи кордонів: 1 - горизонтальний одноплечовий, 2 - двоплечовий, 3 - кордон-гірлянда; 4 - подвійний вертикальний, 5 - хвилястий

Сітковий кордон, стрілки вказують напрямок росту дочірніх пагонів

Лабіринт – заплутані проходи; з’явилися в садах епохи Відродження, широке розповсюдження одержали в російських парках XVIII – XIX ст. Лабіринти в парках улаштовуються звичайно з високих стрижених живоплотів (з використанням граба, липи, лавра). До XVIII ст. мали символічну релігійну суть (утруднення на шляху паломника), пізніше набули просвітницького або розважального значення (наприклад, лабіринти Літнього саду зі скульптурами на тему басен Езопа, які були улаштовані при Петрі I).

План саду-лабіринту

Лаконізм – дуже коротке і сконцентроване вираження ідейно-художнього задуму.

Ландшафт – 1) природний територіальний комплекс, ділянка земної поверхні, обмежена природними межами, де природні компоненти (рельєф, ґрунт, рослинність, водойми, клімат, тваринний світ), а також штучні, тобто антропогенні (забудова, дороги, сільськогосподарські угіддя тощо), знаходяться у взаємодії і

приспосованні один до одного; 2) загальний вигляд місцевості, пейзаж.

Ландшафт природний – 1) ландшафт, що не перетворений людською діяльністю, а тому має природний розвиток; 2) відносно мало перетворений людиною. Друге значення терміна вживається переважно у відношенні приміських та інших освоєних територій, де природних ландшафтів у повному розумінні цього слова не зберіглося. Деякі ботанічні сади і крупні парки включають окремі урочища природного ландшафту. Наприклад, ялівцевий гай (Нікитський ботанічний сад), діброва (Головний ботанічний сад) та ін. У парках, створених наприкінці XVIII ст., природність паркових картин підкреслювалася особливо і навіть створювалася штучно (Гатчина).

Ландшафтна архітектура – архітектура відкритих просторів, галузь містобудівництва, мета якої – формування сприятливого зовнішнього середовища для життєдіяльності й відпочинку мешканців у містах, приміських і курортних зонах, сільській місцевості з урахуванням функціональних, естетичних, техніко-економічних вимог. Специфіка галузі полягає в тому, що вона має діло здебільшого з природними матеріалами і об'єктами – рельєфом земної поверхні, рослинним покривом, водоймами при проектуванні парків, садів, скверів, лісопарків, замських зон масового відпочинку. До завдань ландшафтної архітектури входять також озеленення і зовнішній благоустрій жилих дворів, промислових підприємств, транспортних і сільськогосподарських об'єктів. Історично виникла на стику садово-паркового мистецтва і сучасного містобудування.

Ландшафтний або пейзажний стиль (в англ. мові існує термін – *Landscape garden* – ландшафтний сад) – тип садів і парків, які виникли в Англії у XVIII ст. на противагу регулярним французьким паркам. Теорія пейзажних парків рекомендує вільне і природне розташування елементів ландшафту і практично не допускає сувору геометрію в плануванні. В теорії пейзажних садів основна концепція – розбивка саду на мальовничі простори луки, простори крупних груп дерев, збереження русла річок, джерел, водойм, що мають вільну форму (Печерський парк, м. Київ; ландшафтний парк, м. Одеса). Такі сади декорувалися великою кількістю садових павільонів.

Ландшафтно-планувальний район – територія, розташована поблизу від домінуючого елемента ландшафту.

Лісопарк – благоустроєний лісовий масив, організований у певну ландшафтно-об'ємно-планувальну систему поступовою реконструкцією насаджень, організацією проїжджих доріг, прогулянкових алей, пішохідних стежок, лужків, водостоків та ін.; призначається для вільного короткочасного відпочинку населення в обстановці, наближеній до природної.

Лісопаркова смуга – частина пригородної зони, що прилягає до меж міста і використовується для масового відпочинку. Включає в себе ліси, луки, лісопарки, замські парки, дачні містечка, а також плодові сади і деякі інші сільськогосподарські угіддя. Має важливе оздоровче, естетичне, планувально-регулярне, природоохоронне значення для міста.

Літній будиночок – у крупних приватних садибах будується для перебування (іноді проживання) в теплий період року. В основному – неопалювана будівля. В Європі і Америці літнім будиночком часто називається засклена бесідка у вигляді окремого павільйону в саду.

Лоджія – відкрите з однієї або з декількох боків приміщення, зазвичай у вигляді критого балкона, оформленого арками, колонами, балюстрадою або парапетом. Пов'язує інтер'єри будівлі з прилеглим садом, парком або іншим відкритим простором, часто використовується для розміщення скульптури, пересувних квіткових композицій та ін. (в парках Павловська, Алупки).

Лужок – площинний елемент садового планування. Лужок має невеликі, порівняно з луком або галявиною крупних паркових ансамблів, розміри. Лужок може бути стриженем або мати природний недоторканий трав'яний покрив. Часто призначений для ігор та відпочинку. Форма вільна, мальовнича. Доцільно улаштовувати біля зон дитячих майданчиків і

майданчиків відпочинку, а також може бути самостійною ландшафтною композицією, подібною до газону в структурі озеленення.

Мавританський сад – прототипом іспанських садів слугують Мавританські (мусульманські) сади, де основним формотвірним елементом є вода. Водойма в мавританському саду з фонтаном (або без) суворих симетричних форм розташована по осі внутрішнього прямокутного двору, оточеного стінами. Асортимент рослин невеликий через жаркий посушливий клімат. Деякі рослини – контейнерні.

Макет – просторова модель садово-паркового об'єкта, виконана у зменшеному масштабі з різноманітних матеріалів.

Макрорельєф – крупні форми рельєфу, що характеризують вигляд великої території земної поверхні: гірські масиви, хребти, басейни річок, міжгірські плато, плоскогір'я та ін. Часто є об'єктом зовнішньої просторової орієнтації паркової композиції (парки в Алупці, Гурзуфі, Нікітський ботанічний сад).

Малі архітектурні форми – невеликі за розміром елементи оздоблення садів і парків, що встановлюються не тільки з естетичною, але й з функціональною метою. Розглядаються як другорядні, але необхідні елементи загальної композиції. До них можна віднести скульптури, фонтани, вази, вазони, перголи, постаменти, обеліски, невеликі павільйони, лавки, сонячні годинники, поїлки для птахів, трельяжні стінки, опори для витких рослин (трельяж), крупні камені.

Малі сади – звичайно є спеціалізованими і виконують тематико-декоративні функції. Г.В. Фірсова і В.В. Кувшинов пропонують поділяти їх на наступні групи: *сади культурних і декоративних видів* (монокультурні, водних і вологолюбних рослин, мохів, папоротей, сади безперервного цвітіння); *«сухі сади»*, які улаштовують з використанням піску, гравію, натурального каміння, висаджують ксерофіти (седуми, молочаї, кактуси, товстолисті); *сади скульптур*; *кам'яні сади*.

Масив парковий – ділянка парку площею понад 0,5 га, що складається з дерев і чагарників горизонтальної або вертикальної зімкнутості. Відрізняють чисті (соснові, ялинові) і мішані масиви (наприклад, березо-ялиновий). У парках прийняті масиви площею 0,5 – 4 га, у лісопарках – до 10 га.

Маскарон – декоративний рельєф у вигляді маски. Часто зображує в гротескному або фантастичному вигляді людське обличчя або голову тварини. Маскарон приміщують здебільшого на арках, віконних і дверних отворах, використовують в якості водометів або джерел.

Масштаб просторовий – ступінь крупності архітектурних і природних об'єктів, які складають садово-парковий ансамбль. Визначає їх відповідність один одному, оточуючому середовищу, конкретному призначенню і власне людським параметрам. Одна з проблем охорони парків-пам'ятників полягає в тому, що в міру оточення їх багатопверховими будівлями вони немов зменшуються в розмірах, зорво пригнічуються.

Меморіальний комплекс – витвір монументального і садово-паркового мистецтва, присвячений видатним історичним подіям.

Менажерія – будиночки для утримання птахів, вольєри. У парках мали не стільки утилітарне, скільки декоративне значення; розташовувалися зазвичай на березі ставка, озера.

«Мертві» матеріали – різнокольоровий пісок, товчена черепиця, бите скло, товчений мармур, антрацит та інші матеріали, з допомогою яких виконується в натурі рисунок садових партерів. Поєднується з «живими» матеріалами у вигляді газонних трав, низьких стрижених чагарників, квітів.

Миловид – у російських парках XVIII – XIX ст. бесідка, з якої відкривається особливо мальовнича панорама; видовий майданчик (Царицино).

Мікроландшафт – штучно створена композиція із зелених насаджень, органічно пов'язана з рельєфом і водоймами. Композицію озелених об'єктів можна розглядати як систему мікроландшафтів, що послідовно розкриваються.

Міксбордер – мішаний бордюр, яскравий і своєрідний вид квіткового оформлення. Міксбордер цвіте протягом всього вегетаційного періоду.

Місток парковий – споруда, що має не тільки утилітарне, але й декоративне значення як елемент паркового пейзажу і точка, з якої відкриваються види вздовж ріки, ставка тощо. Крупні мости часто відіграють видатну роль у садово-парковому ансамблі (Марфіно, Царицино, Василєво).

Міський сад – ландшафтний об'єкт у населених пунктах, де міське населення проводить своє дозвілля на відкритому повітрі. В основному міським садом слугують сквери, бульвари, внутрішньоквартальні двори тощо. Наприклад, у Москві – Олександрівський парк біля Кремля.

Модульний сад – сучасний прийом оформлення квітника, саду або фрагмента парку, що побудований на основі геометричної системи модулів з

різним або однорідним заповненням (квітами, декоративним мостінням, водою, газоном).

Мозайка – орнамент або зображення, яке складене із кольорових дрібних камінців, мармуру, смальти, кераміки та ін. матеріалів.

Монастирський сад (від лат. *herbularius*) – в епоху Середньовіччя всередині стін монастирів улаштовувалися невеликі регулярні сади, що слугували, в першу чергу, утилітарним цілям – харчування і лікування мешканців монастиря («Софія Київська», м. Київ; Свято-Успенська Почаївська лавра). В основному тут були грядки з овочами і цілющими травами, а також – декоративні рослинні композиції, що уособлювали релігійні символи. обов'язковим атрибутом цих композицій були:

- 1) троянди, пов'язані з образом Діви Марії;
- 2) лілії – Благовіщення;
- 3) терновник – страждання Христа.

Моносад – сад, що складається з якого-небудь типу рослин (розарії, жоржинарії, сиренгарії) аналогічно до паркових моногаїв (ялиник, діброва, березняк). Цей спосіб організації рослинності різко виділяє моносади серед звичайних мішаних насаджень.

Монументальне мистецтво – мистецтво, що відрізняється значним ідейно-художнім змістом, вираженим в крупних, часто грандіозних формах.

М'яке садове покриття – до нього відносяться покриття трав'яні, газонні, трамбованої землі, мульчі та інших м'яких та сипких матеріалів.

Навантаження рекреаційне допустиме – максимальна кількість відвідувачів на одиницю площі парку, зони відпочинку, при якому забезпечується збереження природних компонентів середовища і його культурно-історичних цінностей. У випадку перевищення допустимого навантаження спостерігається деградація паркового ландшафту, погіршення психофізіологічного комфорту відвідувачів, часткове руйнування малих архітектурних форм, скульптури, рослинних композицій та ін.

Нагірний парк – парк, розташований на схилах гори або пагорба, відрізняється складністю об'ємно-просторового рішення, наявністю терас на різних рівнях, на яких розміщуються паркові споруди. Поєднаним елементом слугують сходи, пандуси, які дозволяють перебороти відмінність у відмітках (Воронцовський парк в Алупці).

Насипний пагорб (тумулюс) – ландшафтний елемент крупних паркових композицій (в основному пейзажних). Часто символізував так звану несправжню гробницю якоїсь героїчної особистості.

Настінний сад – декоративна споруда зі складеного каміння у вигляді відкосів, підпірних стінок. Між камінням у щілини забивається рослинний ґрунт, висаджуються декоративні трав'яні рослини (ксерофіти, рідше – мешканці вологих скель).

Натуроцентризм – принцип в інтер'єрному дизайні, у відповідності до якого архітектурною домінантою приміщення стає якийсь об'єкт живої або неживої природи або його імітація.

Національний парк – державна заповідна територія із суворим режимом відвідування, що характеризується виключними природними особливостями, наявністю скелястих гір, лісів з багатим флористичним складом, озер, гейзерів та інших об'єктів, які представляють національну цінність. Призначений для охорони природи, туризму, науково-дослідницької роботи. Деякі національні парки включають до своїх меж парки, що історично склалися, садиби («Гауя» в Латвії).

Німфей – священний гай біля джерела, прикрашений скульптурою, колонадою, стелою тощо. Характерний для садового мистецтва Давньої Греції, де вважався місцем існування німф і муз. У російському садово-парковому мистецтві епохи Класицизму ця форма використовувалася, наприклад, у роботах Н.А. Львова.

Нюанс – відтінок, ледве помітний перехід у формі, кольорі, розмірах, фактурі поверхні, рисунку окремих елементів, які складають паркову композицію. За допомогою нюансних відносин можна посилити або послабити значення того або іншого елемента, наблизити його до тла, «розчинити» у просторі. При нюансному рішенні групи дерев і чагарників відмінності між ними згладжені, а більше виражена подібність, що дозволяє підкреслити єдиний характер цієї групи. Нюансні відмінності по-різному виступають при різних погодних станах, залежать від освітленості.

Обеліск – прямокутний, зазвичай монолітний кам'яний стовп, який звужується догори, з пірамідально загостреною верхівкою, був характерний для Давнього Єгипту. Використовується як декоративний елемент паркової композиції – пам'ятник на честь знаменних подій (парки Кусковський, Павловський, Ярополец).

Об'єкти садово-паркового мистецтва – озеленені території, які історично склалися (садиби поміщиків і дворян, суспільні сади і парки, сквери тощо) з планувальною структурою, яка повністю або частково збереглася, і елементами ландшафтної архітектури. Вони представляють яку-небудь цінність, як ті, що знаходяться під охороною держави, так і знову

виявлені; від крупного садово-паркового комплексу до маленького сквера, «продукт» минулих століть (період XVIII – XX ст.).

Обманки – «обманні» види. У російських парках XVII ст. мальовничі зображення, які поміщаються в торці прогулянкових алей і створюють ілюзію далекої перспективи, фасаду розкішної архітектурної споруди.

Образ парку – специфічна форма відбиття дійсності, яка притаманна садово-парковому мистецтву. У композиції садів і парків образ утворюється різними засобами, але частіше всього пов'язується з якимось видатним монументом, спорудою, виразною і характерною панорамою пейзажу. Символічне значення подібного об'єкта співвідноситься з тим або іншим змістовним явищем, історичною подією тощо. Своєрідність художнього образу парку зумовлена соціально-історичним контекстом, природними особливостями даної території, конкретною містобудівною ситуацією. Наприклад, художній образ парку Петродворця найбільш повно виражений в панорамі Великого фонтана і його центральній скульптурній композиції «Самсон, що роздирає пашу лева», присвяченій перемозі Росії у війні зі шведами і виходу її до нових морських рубежів. Тут архітектура палацу і павільйонів, пластика прибережних терас, морський канал, водні струмені, квіткові партери органічно злилися в яскравий урочистий художній образ.

Обрис – 1) лінійне окреслення предмета, контур дерева або чагарника; 2) план території, який зроблений ручним способом, із вказанням на ньому посадкових місць рослин, розташування споруд, доріг тощо.

Огорожа – вертикальна споруда по периметру будь-якої ділянки. Матеріал, конструкція й архітектура огорожі можуть бути різноманітними. Існують також живі огорожі (живоплоти), які складаються із щільно посаджених чагарників і часто геометрично підстрижених.

Огорожа садово-паркова – споруда, призначена для обмеження вільного доступу на територію об'єкта людей, тварин, транспортних засобів. Окрім кам'яних, металевих, дерев'яних використовуються низькі огорожі, трельяжі й стінки з витких рослин. Огорожі садово-паркові мають не тільки утилітарне або декоративне значення, вони відіграють роль в архітектурній композиції як елементи, що дають перше наглядне уявлення про багатство ансамблю в цілому, його стильових характеристиках і визначають ступінь візуального зв'язку між внутрішньопарковим і позапарковим простором.

Однотонний партер – квіткове оформлення партеру, що характеризується домінуванням одного кольору, підбором рослин з близькими відтінками (наприклад, світло-зеленим, зеленим, темно-зеленим).

Оранжерея – споруда під скляним дахом зі штучно створеним кліматом, призначена для вирощування колекцій субтропічних («оранж» – апельсин) та інших екзотичних рослин з метою їх експонування. Іноді стає важливим елементом архітектурної композиції парку.

Ординари – див. Солітер.

Орієнтація – 1) розміщення окремих елементів планування (алеї, майданчиків) в залежності від експозиції схилу і положення поздовжньої осі відносно боків світу; 2) просторова спрямованість композиції парку, саду на об'єкти зовнішнього оточення – річкову долину, гірську верхівку, видатну архітектурну споруду.

Орнамент (від лат. *ornare* – прикрашати) – в садово-парковому дизайні розуміють квіткові композиції мережаних партерів, клумб, площинних парадних композицій крупних паркових споруд, а також орнаментальні композиції з декоративнолистяних рослин, що створюють контрастні, нюансні або інші поєднання з використанням кольору, фактури, структури, геометрії.

Острівець (штучний) – земляна або кам'яна споруда, що розташовується на водоймі й слугує для пожвавлення паркового пейзажу, створення різноманітних перспектив (Гатчина).

Осьова композиція (парку) – така побудова системи головних доріг парку, при якій домінує один яскраво виражений напрямок. Вздовж головної осі розвивається початок, кульмінація і закінчення ансамблю. Тут зосереджені основні архітектурні споруди, парадні алеї, фонтани, басейни, скульптура та ін. Часто вздовж осі розташовуються тераси, балюстради, сходи, що позначають підвищення місцевості до планувального центра парку (палац, головний будинок садиби) (Архангельське, Качановка).

Охоронна зона парку-пам'ятника – територія, що прилягає до парку, створює сприятливе оточення і огорожує парк від негативних впливів урбанізованого середовища. Межі, характер озеленення і благоустрою охоронної зони визначаються у відповідності до містобудівної ситуації, розмірів і значення пам'ятника, умов його зорового сприйняття.

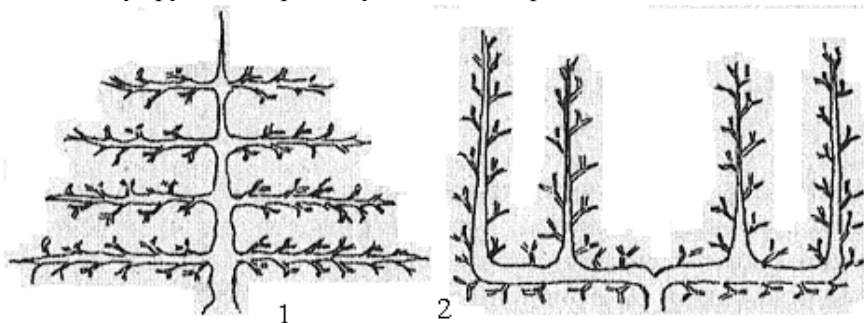
Павільйон садовий – споруда в саду або парку. В історичних садах павільйони будувалися у вигляді ротонди, грота, ермітажу, китайської пагоди або китайського будиночка, оранжереї та ін. У сучасних невеликих садах найпоширеніший садовий павільйон – бесідка або літній будиночок (Стрийський парк, м. Львів; павільйон Флори дендропарк «Софіївка»).

Палацово-парковий комплекс – крупний, історично сформований ансамбль, що включає в себе палац, парк, господарські й культові споруди.

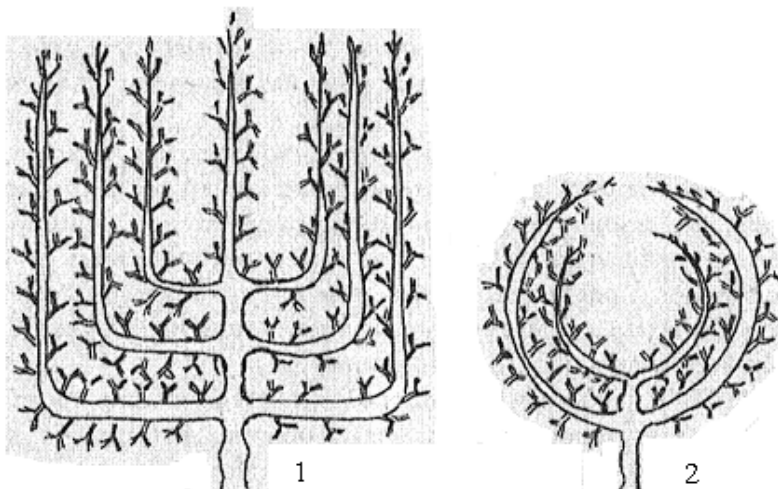
Як правило, є комплексним пам'ятником архітектури і садово-паркового мистецтва, використовується в якості музею-заповідника (Петродворець, Кусково, Лівадія).

Палестра – будівля або майданчик для фізичних вправ у Давній Греції.

Палисад – 1) легка дерев'яна трельяжна огорожа, встановлюється по краях прямокутних або квадратних боскетів; 2) частокіл з бревен, заглиблених у ґрунт, використовується для закріплення схилів.

Прості пальметти: 1 - горизонтальна, 2 - канделябро-
подібна з 4 гілками

Складні пальметти: 1 - пальметта Вер'є, 2 - колова

Пальметта – 1) стилізований пальмовий листок, один з елементів художнього оформлення садового партеру; 2) один із способів формування крони здебільшого плодових дерев. Пальметти формуються в одній

площині, і бічні гілки відходять від центрального стовбура під кутом 90° або 45°, відрізняють такі види пальметт, як горизонтальна, канделяброподібна, Вер'є, колова.

Пандус – споруда, яка являє собою нахилену площину, що замінює сходи для переходів або в'їздів з однієї тераси на іншу, з позовжнім ухилом поверхні не більше 8%. Уведений в терасних парках XVII – XVIII ст.

Панорама – широка, іноді й кругова багато-планова перспектива, яка дозволяє вільно обозривати відкритий простір, зазвичай з висоти або бельведера. Розраховано на сприйняття його цілком або послідовно, сектор за сектором. У панорамі виділяються вигідні доміанти, акценти, композиційні паузи. При збільшенні вертикального кута зору (залежить від перепаду висот точки і об'єкта сприйняття) сила емоційного впливу збільшується.

Парадиз – давньоперський сад, характерною особливістю якого є велика кількість троянд, фонтанів, водойм.

Парапет – невисока стінка, яка слугує огорожею терас, набережних, сходів, крутих схилів, доріг.

Парк (від англ. *park*) – крупних розмірів озеленена територія (зазвичай понад 10 – 15 га), спланована спеціально для відпочинку, має прогулянкові дороги та алеї, різноманітні павільйони, насичений великою кількістю різноманітних архітектурних і природних елементів. Лісопарк, на відміну від ландшафтного парку, більш тяжіє до природного лісового ландшафту. Термін прийшов до російської мови в XVIII ст.

Парк культури і відпочинку – соціальний тип парку початку XX ст., виник у СРСР, міський або районний – культурно-просвітницький заклад на відкритому повітрі серед насаджень. Основне призначення – масовий відпочинок поряд з проведенням політико-виховних заходів, обмін передовим досвідом, культурні розважальні програми. До планування включаються зелений театр, бібліотека, спортивний комплекс, танцмайданчик, дитячий сектор. Планувальну основу всієї території складають насадження, галявини, водойми, лужки.

Парк-пам'ятник – старовинний парк, який має меморіально-історичне, архітектурно-художнє, наукове значення. Має охоронятися і відновлюватися методами консервації, реставрації або реконструкції.

Парк садибний – парк, що історично саклався при міській або заміській садибі. До ансамблю парку садибного зазвичай входять головний будинок садиби (палац, особняк), житлові флігелі, господарські будівлі,

ставки, плодові сади тощо. Має порівняно з палацово-парковим комплексом менші розміри.

Парнас – насипний пагорб у парку з видовою доріжкою і майданчиком на верхівці, відкритій на оточуючу місцевість, символічне місце існування Аполона і муз.

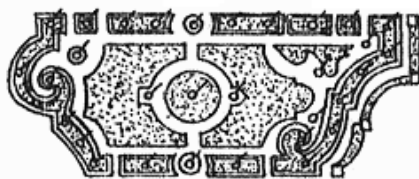
А

Б

В

Г

Типи партерів: А, Б - бродері (мережані);
В - набірно-орнаментальний, Г - англійський,
Д - розрізний

Д

Партер – декоративна відкрита, геометрично побудована композиція із стрижених трав і низьких рослин. Утворює парадну частину регулярного парку, розбивається біля головних будівель, монументальних споруд і пам'ятників. Велике місце відводиться газону з коврових рослин, який у поєднанні з водоймами, скульптурою, декоративним мостінням

утворює єдиний ансамбль. Характеризується суворістю ліній і форм. Відрізняють мережаний, орнаментальний, англійський та інші види партеру.

Партер англійський – різновид класичного садового партеру, який відрізняється відносно більш простим рисунком, що виконується за допомогою газону і піску, іноді з використанням квітів.

Партер мережаний – тип партеру, який ще називається «гаптованим», «бродері», тому що рисунок нагадує щільну вишиту гладь на полотні. Виконується з «мертвих» матеріалів, зазвичай на фоні піску. Теорія мережаного партеру була розроблена ландшафтним архітектором Д'Арженвілем наприкінці XVII ст. в період його роботи у Версалі. У рисунках елементів мережаного партеру використовуються стилізовані рослинні й геометричні орнаменти. Основні елементи вишитого партеру: воронячий дзьоб, зерна, слъозинка, вусики, пальметта, розетка та ін. **Аграф** – стилізований рослинний мотив, що використовувався в оформленні садових партерів, мав вигляд пучка гілок, листків, пелюсток, які виходили з однієї точки, що була розташована біля краю партеру; **волюта** – архітектурний мотив у формі спіральної завійки з колом-«вічком» у центрі; **воронячий дзьоб** – дещо вигнутий конусоподібний орнамент; **зерна** – невеликі округлі групи в орнаменті; **флерон** – декоративна деталь, якою закінчуються *вімперги* (високий декоративний гострокінцевий фронтон) і *пінакли* (декоративні башти) в архітектурі готики, має вигляд стилізованої квітки з хрестоподібними бічними відгалуженнями; **пальметта** – стилізований пальмовий листок; **розетка** – орнамент, що нагадує стилізовану квітку троянди; **сльозинки** – ряд кулястих орнаментів, які поступово зменшуються в діаметрі; **вусики** – орнамент, що нагадує волюту, але більш тонкий.

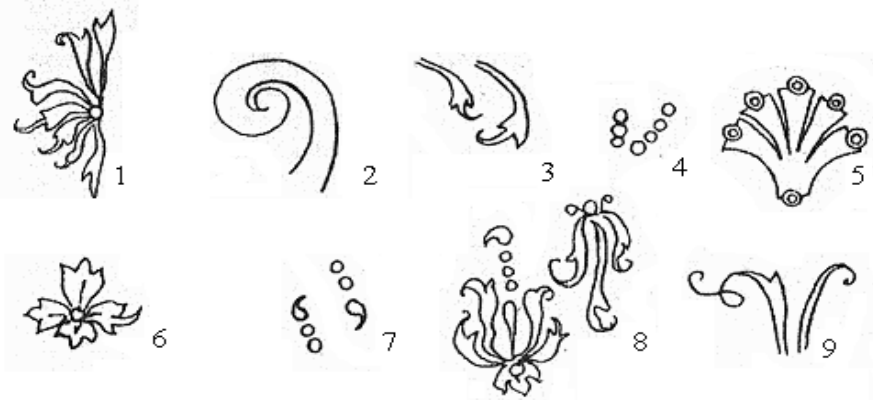
Партер набірно-орнаментальний – вид партеру мережаного, який сполучається з поверхнями стриженого газону. Глом звичайно служила товчена черепиця.

Партер розрізний – різновид класичного садового партеру, в якому головне значення мають квіти на тлі піску (Монплезір в Нижньому парку Петродворця).

Партерний сад – сад регулярного стилю з домінуванням газонних площ, квітників і водойм. Дерева і чагарники звичайно розташовуються по периферії куртин і клумб; рослини регулярно стрижуть, їм надають форму кулі, куба, квадрата тощо.

Патіо – невеликий, замкнений стінами або високими кам'яними огорожами сад іспано-мавританського походження, пов'язаний з

інтер'єрами будівлі і звичайно включає аналогічно до атриуму декоративний басейн, мініатюрний фонтан, рослини в діжках.

Елементи квіткових партерів: 1 - аграф, 2 - волюта, 3 - воронячий дзьоб, 4 - зерна, 5 - пальметта, 6 - розетта, 7 - сльозинка, 8 - флерон, 9 - вусики

Пейзаж – загальний «вигляд» місцевості. За просторовим принципом поділяється на відкритий, напіввідкритий, напівзакритий і закритий.

Пейзажне мистецтво – мистецтво створення садових і паркових композицій, зазвичай на основі природної, вільної пейзажної композиції. У більш широкому розумінні – архітектурно-художня організація міських і замських пейзажів, покращення місцевого зовнішнього вигляду місцевості шляхом використання природних ландшафтних композицій.

Пейзажне планування – прийом у садово-парковому мистецтві, який зародився у давніх садах Китаю і Японії, одержав розвиток в Англії, Франції, Німеччині, Росії та інших країнах в XVIII – XIX ст. Відрізняється мальовничістю груп дерев, що розташовуються на галявинах і лужках, звивистістю доріжок, вільними обрисами водойм, водотоків, збереженням (або імітацією) природного, сільського характеру місцевості. Пейзажні парки створювалися для споглядання картин природи і відрізнялися вільним розташуванням доріг, алей; звичайно включали великі водойми, галявини, гаї, що були організовані в певну просторову систему. До пейзажних можна віднести багато палацових і садибних парків (Павловськ, Гатчина, Царицино), дендропарки (Тростянець).

Пергола – паркова будівля, що складається з дерев'яного або металевого каркаса з плоскою або сферичною поверхнею, що підтримується стовпами або кам'яними колонами; обвивається виткими рослинами (ліанами), які утворюють закриту галерею. Улаштовується біля входу в сад, над частиною алей.

Перистиль – двір будинку або громадської будівлі, оточений колонадою.

Перспектива – зображення предметів в тих просторових співвідношеннях, в яких ці предмети сприймаються спостерігачем в натурі, тобто з врахуванням зміни обрисів і розмірів (лінійна перспектива), кольору і чіткості зорового сприйняття (повітряна перспектива).

Підпірна стінка – зазвичай виконана з каменя (натурального або штучного), підтримує терасу, що улаштована на природному схилі. Підпірна стінка характерна для садів на рельєфі. Якщо стінка висока (понад 30 см), то в одному або декількох її місцях необхідно улаштувати сходинки або пандус.

Пілон – в Давньому Єгипті монументальний фасад храму у вигляді двох глухих веж, які звужуються догори, з вхідним порталом між ними; масивні стовпи по боках входу до парку.

Планування – основна структура генерального плану ландшафтної композиції. На першому етапі слід обрати тип планування геометричний (регулярний), мальовничий, сумісний, абстрактний, еkleктичний, а потім в залежності від структури і стилістики дизайну, переходити до детальної розробки проекту.

Платбанд – квіткове облямування садового партеру.

Повітряна лінія – в перспективі позначає загальний верхній контур дерев у групі або масиві (може бути чітко окресленою, зрізаною, розпливчастою).

Повторення – складова композиції, подібна до ритму, де основу форми складають елементи (не менше трьох), які чергуються і відстоять один від одного на рівній відстані. В ландшафтному рішенні основу повторення можуть складати симетричні елементи, дві або декілька тотожних подібних композицій, які розташовані одна за одною через деякий інтервал.

Постамент (від лат. *postamentum*) – підставка, колона, яка слугує основою для пам'ятника. Може бути виконана з будь-якого матеріалу. В садах епохи Класицизму наявність великої кількості статуй і пам'ятників було обов'язковим (міфологічні та історичні герої, видатні діячі тощо).

Потаємний сад (від італ. *giardino segreto*) – зазвичай примикав до спалень або особистих апартаментів палацу або замку. Іноді улаштовувався в усамітнених частинах саду, або в таких місцях, які було важко відразу знайти. Часто був оточений стриженими чагарниками або стінами. Потаємний сад характерний для садів італійського Ренесансу.

Поясна дорога – дорога, яка прокладена по периметральним частинам парку, тобто ніби оперізує його центральні території і утворює кільцевий прогулянковий маршрут. Прийом широко використовується повсюди з другої половини ХІХ ст.

Природний парк – територія, що характеризується вираженими ландшафтними особливостями місцевості (ліс, степ, гори, скелі, ріки, водоспади, цікаві флора і фауна), яка повинна особливо охоронятися і в той же час бути доступною для туристів і відпочиваючих.

Пропілеї – монументальна колонада, аркада або симетрично розташовані невеликі споруди біля парадного в'їзду в архітектурний ансамбль, палацово-парковий комплекс.

Пропорція – домірність, певне співвідношення окремих предметів і явищ між собою; одне з проявів гармонії.

Рабатка – квітник у вигляді вузької та довгої смуги, що розміщається вздовж алей і доріжок.

Радіально-зірчата композиція парку – пересічення декількох планувальних осей в одній точці, на якій формується центр паркового ансамблю (або одного з районів парку). Архітектурно-ландшафтна побудова розвивається по всім радіальним напрямкам від периферії до центра. Звичайно організуються і кільцеві зв'язки, що пов'язують планувальні осі між собою (Павловський парк).

Ракурс – незвична кутова перспектива на об'єкт, коли вісь зору спрямована знизу, зверху або збоку від нього, створює враження динамічності в садово-парковому пейзажі. Декілька ракурсів, які послідовно розкриваються, дозволяють повніше зв'язати архітектурні споруди, монументи, окремі групи дерев з оточуючим тлом.

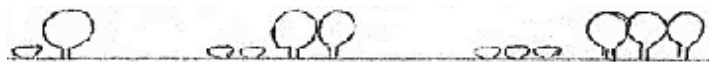
Регулярне планування – прийом у садово-парковому мистецтві, що зародився в глибокій давнині (мабуть, у Вавілоні) і одержав широкий розвиток в ХVІ – ХVІІІ ст. спочатку в садах Італії, Франції, Іспанії, Нідерландів, пізніше – в Росії та інших європейських країнах. Відрізняється використанням правильних геометричних контурів, прямизною алей, доріг, симетричними композиціями, терасами, рядовими насадженнями стрижених дерев, великою кількістю скульптур, водного обладнання. Регулярне

планування лежить в основі регулярних садів. Тут рослини, доріжки, водойми, куртини та інші елементи розташовані симетрично один по відношенню до іншого.

Реконструкція парку, що історично склався – часткове переулаштування і подальший розвиток планувально-просторової композиції або окремих споруд і фрагментів у відповідності до нового призначення парку. Поновлюються насадження, що збереглися, і утворюються нові згідно з новими сучасними умовами. При цьому не повинні бути зруйнованими елементи ансамблю, що історично склалися. Їх вигляд відновлюється у відповідності до спеціальних архівів і археологічних досліджень, описів й іконографічних матеріалів. Це не виключає у випадку необхідності прокладання додаткових нових доріг, інженерних комунікацій, благоустрою водойм, автостоянок поза основним історичним ядром парку.

Реставрація парку-пам'ятника – відновлення по можливості на історичний період розквіту ансамблю його загальної планувально-просторової композиції, архітектурних споруд і малих форм, зелених насаджень, водойм, що мають художню, екологічну цінність. При необхідності замість повністю втрачених елементів можуть бути створені аналогічні їм нові. Одна із сучасних тенденцій – розкривати й експонувати всі історичні шари пам'ятника, які в сукупності дають картину його поступового розвитку від часів заснування до наших днів.

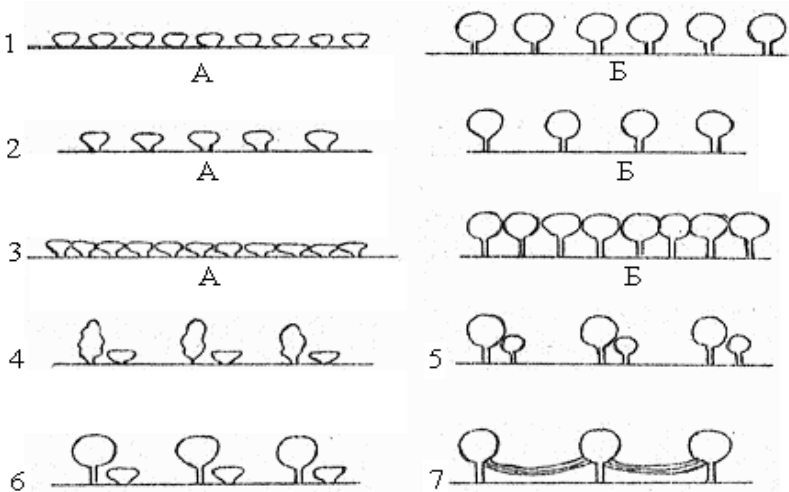
Ритм – послідовне чергування різних сумірних елементів у витворах садово-паркового мистецтва, відображення в мистецтві ритмічних процесів об'єктивного світу. У ландшафтній архітектурі виділяють два типи ритмів: природний (пов'язаний з біологічними особливостями рослин (галуження, листкорозташування, забарвлення) і художній (зумовлений розташуванням рослин у композиції). Тривалі повтори одного і того ж ритму небажані. Збагачення ритму рисунка досягається: а) збільшенням числа елементів, що повторюються, включаючи як природні, так і архітектурні складові, відмінності в матеріалі, кольорі, фактурі; б) введенням складного ритму; в) використанням фактора несподіванки, який можна розглядати як навмисний прийом.

Такти ритму: 1 - одно-, 2 - дво-, 3 - тричастковий

Кількісною характеристикою ритмічної побудови є такти, у відповідності до яких відрізняють одно-, дво-, тричастковий ритм. При цьому використовують рослини одного виду, віку, форми.

При багаторазовому повторюванні тактів виникають різні ритмічні ряди: 1) *простий* – він може формуватися з дерев і чагарників, застосовується при створенні алей, живоплотів, лісових смуг; в залежності від відстані між рослинами буває розріджений і зімкнутий; 2) *складний* – являє собою поєднання різних за висотою дерев, чагарників, або дерев з чагарниками і ліанами; 3) *мішаний* ряд включає окрім рослин скульптури, малі архітектурні форми, елементи паркового обладнання; 4) *фігурний* ритм утворюється в тому випадку, якщо крони рослин формують у вигляді різних геометричних фігур.

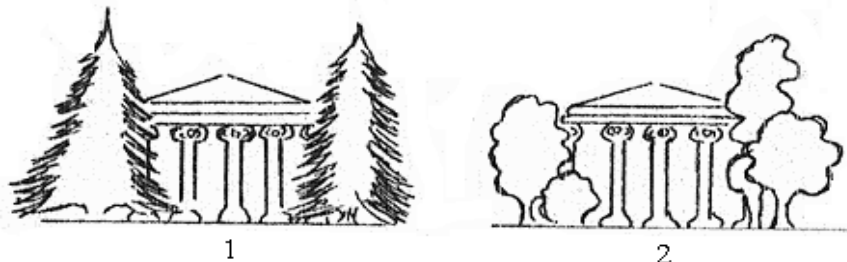
Ритмічні ряди: 1 - простий, 2 - розріджений, 3 - зімкнутий, 4 - складний з чагарників, 5 - складний з різнорозмірних дерев, 6 - складний із дерев і чагарників, 7 - складний із дерев і ліан
 А - чагарники, Б - дерева

Рівновага – один з принципів побудови натурних пейзажних картин, згідно з яким предмети на одному боці зорової осі повинні урівноважуватися предметами протилежного боку. Для регулярного планування характерна симетрична рівновага, а для пейзажного – асиметрична або динамічна. При цьому враховуються, крім естетичної цінності предметів і їх смислового значення, також видимі розміри предметів, їх колір і освітленість, щільність фактури тощо. Наприклад, могутній дуб

урівноважується молодим березовим гаєм. Побудування урівноважених пейзажних картин має на увазі фіксацію певних видових точок.

Рідина – парковий масив з малою вертикальною зімкнутістю, характерною особливістю якого є відсутність підліска. Дозволяє створювати глибинні перспективи.

Розарій – частина парку, саду або окрема ділянка, призначена для садіння різних видів і сортів троянд.

Рівновага в композиції: 1 - симетрична; 2 - асиметрична

Розбивне креслення – робоче креслення в масштабі 1:1500, деталі в масштабі – 1:10, 1:20, 1:50 з прив'язуванням до базисних ліній і розмірів всіх елементів планування (доріжки, водойми, будівлі, дитячі майданчики, барбекю). Останні з розбивного креслення за допомогою геодезичних методів виносяться в природу. На робочому кресленні вказується баланс території, конструкції алей, майданчиків, поперечні профілі доріг.

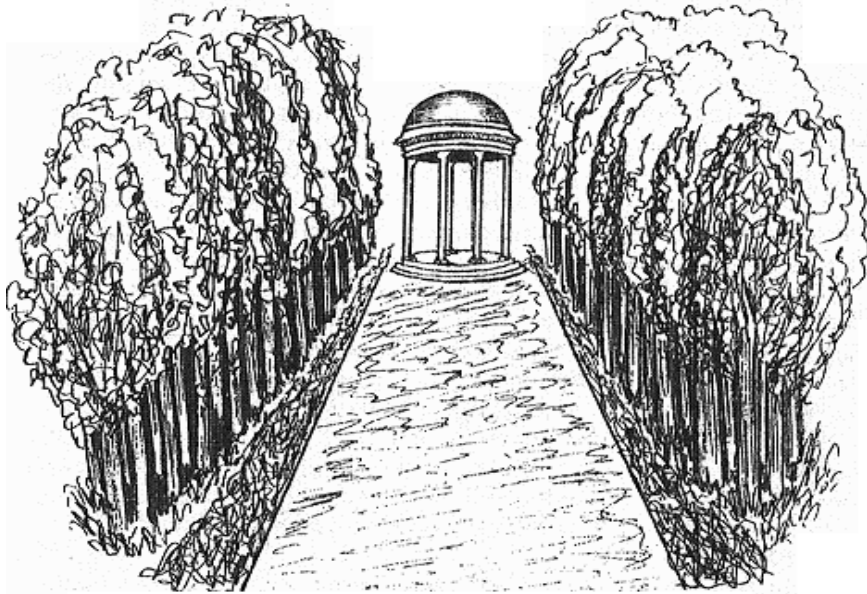
Розетка – стилізований рисунок квітки в класичному садовому партері.

Рокарій (кам'яниста гірка, альпінарій) – паркова споруда, що являє собою кам'янисту ділянку, де декоративні рослини поєднуються з камінням.

Романтичний сад – семантика такого саду має на увазі відсутність будь-якої утилітарності. Такий сад повинен нести ідею споглядання. У планувальному і ландшафтному відношенні романтичний сад ближче за все до італійських вілл XVII – XVIII ст. з притаманними їм елементами – сходами, скульптурами, мостінням, щільно розташованими насадженнями красивоквітух і духм'яних рослин, місцями усамітнення, декоративними водоймами і фонтанами.

Розміткова сітка – система прямокутних, діагональних ліній, яка наноситься на план ділянки, існує у вигляді декількох прозорих кальок з різними варіантами, що накладаються зверху на основний план. Допомагає встановити оптимальне співвідношення різних елементів планування, в тому числі будівель і всіх можливих типів квітників.

Ротонда – відкритий садовий павільйон. Конструкція ротонди являє собою круглий в плані цоколь з парною кількістю розташованих по периметру колон, які підтримують куполоподібний дах. Елемент оформлення пейзажних садів і парків. Поставлена на підвищенні, дає можливість багатобічного огляду місцевості (Знаменське-Раек, Суханово).

Ротонда, яка закінчує вісту в садибі Бобринських

Руїни – елемент оформлення пейзажей романтичних парків XVIII ст., що являє собою штучно створене (рідко справжнє) руйновище давніх храмів, гробниць та інших будівель (Царицино, Софіївка).

Руст – грубо отесаний камінь, широко використовувався в монументальних садово-паркових спорудах. Кладка із руста – «рустика» – нагадує природний камінь і тим самим мов наближує архітектуру до природного оточення.

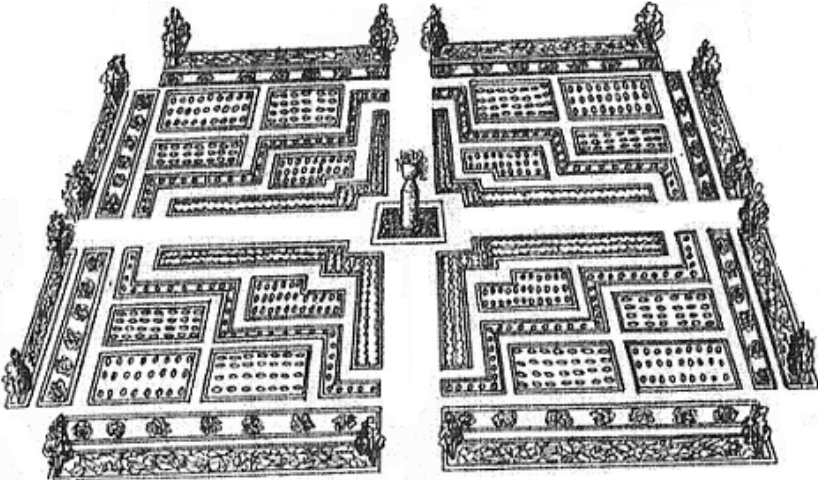
Сад – ділянка з культивованими рослинами. У сучасному значенні об'єкт озеленення, що являє собою територію площею не менше 5 – 10 га, зайняту деревними і чагарниковими насадженнями, алеями, лужками, квітниками, малими архітектурними формами. Зазвичай включає в себе естраду, ігрові майданчики, дитячий сектор, водойми. Являє собою певну планувальну композицію. Призначений для короткочасного відпочинку.

Сад безперервного цвітіння – спеціально відведена ділянка в парку або ботанічному саду, на якій скомпоновані рослини: трав'яни

багаторічники, чагарники, дерева, – підібрані за строками цвітіння протягом року.

Сад в стилі модерн – можна стилізувати сад в стилі модерн початку ХХ ст., виконавши відповідне планування – лінії доріжок повинні бути плавними, з вигинами, чисті й чіткі. Рослин не повинно бути багато, перевагу віддають ліанам. Малі архітектурні форми в саду бажано виготовляти з кованого металу і дерева.

Сад зимовий – простір в інтер'єрі будівель (хол, прибудова, галереї, що обігріваються), художньо оформлений різними (переважно тропічними) рослинами в діжках, контейнерах або висадженими в ґрунт або спеціальні піддони; включає також декоративні елементи: кераміку, камінь, мініатюрні басейни, скульптуру (зимовий сад у Воронцовському палаці під Алулкою).

Центральна частина головного саду-городу у Віландрі (Франція)

Сад лікарських рослин – в Середні віки частина монастирського саду, що призначалася для вирощування лікарських рослин і прянощів.

Сад на даху – один з елементів кімнат на відкритому повітрі, який дозволяє перенести частину життєвих функцій людини за межі інтер'єра. Сади, улаштовані на дахах, сильно перегріваються в сонячні дні. Ця обставина сильно звужує асортимент рослин. Також загрозу для організації садів на дахах являє зимове вимерзання.

Сад переносний, мобільний – об'єкт озеленення, що являє собою невелику ділянку, оформлену переносними контейнерами, вазами з кераміки

і бетону різної величини з висадженими в них рослинами, переважно літниками, виткими, чагарниками.

Садовий павільйон – архітектурні споруди, виконані в різних стилях. Характерні для крупних садів (Версаль, Павловський парк, Царицино та ін.). Садовий павільйон призначений для відпочинку в саду, може бути виконаний у вигляді будівлі на честь якоїсь знаменної події або міфологічної чи історичної особистості.

Садово-паркова система – територіально і композиційно взаємопов'язана група парків, садів, лісопарків, водойм, набережних та інших відкритих просторів, що утворюють разом із оточуючою забудовою єдиний архітектурно-ландшафтний ансамбль (парк в Останкіно, Михайловський сад у Санкт-Петербурзі, водно-зелений «діаметр» Києва). Парки-пам'ятники часто стають історичним ядром садово-паркової системи, що розвивається.

Садово-паркове мистецтво – це мистецтво створення садів, парків та інших об'єктів озеленення за допомогою законів композиції, перспективи, теорії світла і кольору, використання природних та інших матеріалів, що виражають певний ідейний зміст у художніх образах.

Садово-парковий ландшафт – різновид культурного або природного ландшафту, перетвореного в результаті спрямованої діяльності людини, в межах якого просторово організовані природні елементи (рельєф, вода, рослинність, ґрунти) у поєднанні зі штучними (малими архітектурними формами і спорудами), раціонально розміщеними, утворюють взаємопов'язану і взаємозумовлену єдність.

Світлотінь – співвідношення світла і тіні на предметах, яке виявляє їхню форму і впливає на сприйняття пейзажу в цілому. Необхідне співвідношення між світлом і тінню досягається відповідним розташуванням деревних і чагарникових груп, окремих дерев, лужків, водойм, будівель. Водні простори, галявини, квітники утворюють світлі плями; дерева (наприклад, ялина, ялиця) сприяють утворенню темних плям. Поєднання світлих і темних просторів, розподіл власних і падаючих тіней накладає певний відбиток на характер композиції, підкреслює або приховує елементи пейзажу. Правильна організація світлотіні – одна з провідних задач створення парку. Наприклад, статуя, освітлена сонцем в кінці темної алеї; широка тінь дерева на газоні як облямування дальнього пейзажу, що освітлений сонцем. Відрізняють умови вранішнього і вечірнього освітлення, які радикально відрізняються між собою (за довжиною і напрямком тіней, інтенсивністю освітлення, тональністю).

Сепулькральне мистецтво – мистецтво будівництва і декорування кладовищ, інших місць поховання.

Середземноморський сад – стилізувати під середземноморський сад можна невелику ділянку, бажано закриту – хоча б з однієї сторони стіною, пофарбовану в білий колір. Мостіння цегляне або інше теракотового кольору. Велика кількість керамічних посудин для середземноморських рослин і сукулентів надасть саду відповідний вигляд.

Серпантин – звивисте терасування доріг на крутих схилах, у лісопарках, парках, на перевальних ділянках пагорбів і гір.

Силует – узагальнений контур, обрис окремих екземплярів рослин, груп, куртин на тлі неба, водної поверхні або міської забудови.

Символіка саду – надання певного характеру композиції за допомогою якихось елементів, що несуть конкретну смислову, знакову функцію. Говорячи про символіку саду, можна припускати, що в будь-який елемент ландшафту вкладений літературний, міфологічний, містичний, релігійний або інший смисл.

Симетрія – прийом такого урівноваженого розташування елементів ансамблю в просторі, при якому одна його половина є немов би дзеркальним відбитком іншої. Наявна центральна вісь у вигляді алеї, партеру, каналу, яка зазвичай пов'язує простір саду, парку з головною будівлею. Особливо характерна для композицій в регулярному стилі (Петродворець). У пейзажних парках частіше використовується прийом динамічної симетрії, коли елементи ансамблю урівноважуються без дзеркальної відповідності сторін.

Синтез мистецтв – художня єдність, що створюється в результаті органічного поєднання, взаємозв'язку різних видів мистецтва.

Система озеленення – класифікація, розміщення і взаємозв'язок всіх озелених територій в системі планування населеного пункту. Найпоширенішими є наступні системи озеленення: радіальна, кільцева, прямокутна і мішана.

Ситуаційний план – необхідний при розробці генерального плану. На ситуаційному плані позначені в масштабі границі ділянки із існуючими будівлями, деревами і чагарниками, дорогами і комунікаціями.

Сільський сад – при улаштуванні сільського саду його необхідно розбити на зони: палісадник, город, квітник, сад плодих дерев і чагарників, господарська зона. Загальний вигляд сільського саду повинен бути невибагливим, природним. Асортимент рослин самий простий, що складається з не складних у догляді культур. Актуально застосовувати в

якості малих архітектурних форм предмети сільського побуту і садовий посуд.

Сканзен – музей під відкритим небом, в якому зібрані етнографічні пам'ятники з різних районів даного краю; здебільшого це пам'ятники народної дерев'яної архітектури.

Сквер – невелика озеленена ділянка серед міської забудови (до 2,5 га), призначена для короткочасного відпочинку і декоративного оформлення окремих архітектурних комплексів.

Солітер – прийом розміщення поодиноких насаджень на відкритому просторі (дерев, чагарників або крупних трав'яних рослин), які виділяються своєю архітектонікою або притягують особливу увагу.

Солярій – майданчик для прийому сонячних ванн. Улаштовується в парках, на плоских дахах і відкритих верандах.

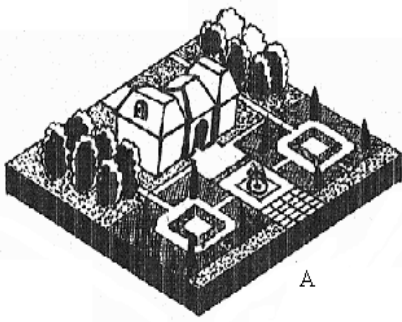
Сонячний годинник – обладнання для визначення часу за допомогою тіні від штиря, що падає на площину; в парках використовується як декоративно-утилітарний елемент.

Ставок – штучна водойма для затримання води шляхом улаштування греблі.

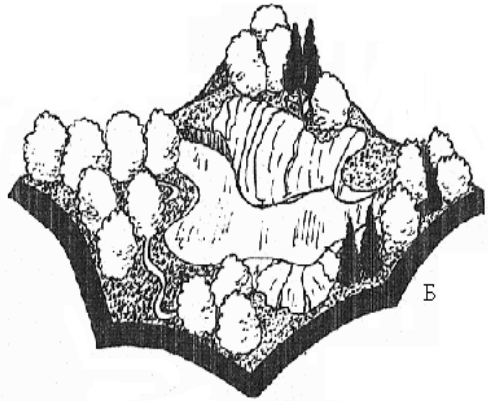
Стаффаж – скульптурне, живописне, макетне зображення людських фігур, тварин, побутових предметів, які встановлюються на алеях і галявинах для пожвавлення паркового пейзажу.

Стела – кам'яна плита, яка вертикально розташована і містить надпис, рельєфне зображення, має меморіальне значення. У парках стели встановлюють на знак подій суспільного значення, на згадку про окремих осіб, іноді в якості пограничної позначки біля входу або будь-якого природного кордону.

Стилі – говорячи про стилі ландшафтної архітектури, необхідно пам'ятати, що в наш час витримати сад в якому-небудь певному стилі практично неможливо. Тому можна говорити лише про стилізацію під певну історичну епоху і про тип садів. Стійкі поняття садів в нижче перерахованих стилях відносяться до англійських пейзажних парків (епоха Класицизму, Романтизму, Вікторіанська), до французького регулярного парку епохи Барокко, Рококо, Класицизму. Майже чистими за стилем можна вважати монастирські сади Європи середніх віків. Маленький сад можна виконати в японському стилі. В наш час стилізація садів має наступні основні тенденції: романтичний сад; сад в стилі модерн; середземноморський сад; сучасний модерн; голландський сад; іспанський сад; сільський сад; водний сад; міський сад.

А

Б

Принципова схема. А - регулярного (французького) і Б - пейзажного (англійського) стилей

Текстура – характеристика листяного покриву дерев, чагарників, трав'яного покриву, яка визначається розмірами, формою, розташуванням листків і гілок і відповідним порядком розподілу світлотіні. Велике листя утворює грубу, але виразну, активну текстуру (дуб, клен), листки дрібні, розрізні – більш тонку і рівномірну (верба, акація біла). Ці відмінності дозволяють одержувати в залежності від композиційного задуму контрастні або нюансні співвідношення. Поняття «текстура» близьке до слова «фактура», але останнє має на увазі наявність певного рельєфу поверхні.

Тектоніка – художній вираз закономірностей побудови, які притаманні певній породі або виду рослин.

Теплиця, парник – невелика оранжерея, споруда, яка окремо стоїть в саду, має заклені або плівкові стіни і дах для вирощування теплолюбних рослин та розсади.

Тераса (від фр. *terrasse*) – припіднятий над рівнем землі майданчик. Терасою також називають криту прибудова до дому. У ландшафтному дизайні терасування території з організацією підпірних стінок актуально на природних схилах (парк Володимирська гірка, м. Київ). Тераса на схилі – горизонтальна ділянка, відмежована вертикальними підпірними стінами. Велика кількість терас нагадує сходи на природному схилі. Особливо є характерною для садів епохи Ренесансу і Барокко в Італії. Прийом терасування знайшов широке застосування у всіх європейських країнах.

Тло – поверхня або простір, на якому виділяються головні елементи ансамблю, зовнішнє оточення, середовище об'єкта. У парку архітектура виділяється на тлі дерев, квітник – на тлі газону. Істотну роль відіграє, з одного боку, достатня кольорова, фактурна контрастність тла по

відношенню до об'єкта, з іншого – його відносна однорідність, яка дозволяє виявити силует об'єкта, підкреслити його значення, не відволікаючи від головного.

Топіарна стрижка (від лат. *topiary* – мистецтво фігурної стрижки дерев) – вперше така стрижка описана в трактаті із садівництва Плінієм Старшим. Топіарна стрижка одержала особливе поширення в садах Ренесансу і Барокко, коли кронам дерев надавалися химерні та витончені форми. У сучасному ландшафтному дизайні топіарна стрижка також не втрачає своєї актуальності (фантастичні форми архітектурних споруд, скульптур, тварин). Використовуються рослини з дрібною фактурою крони, що добре переносять стрижку (лавр благородний, бирючина звичайна, біота).

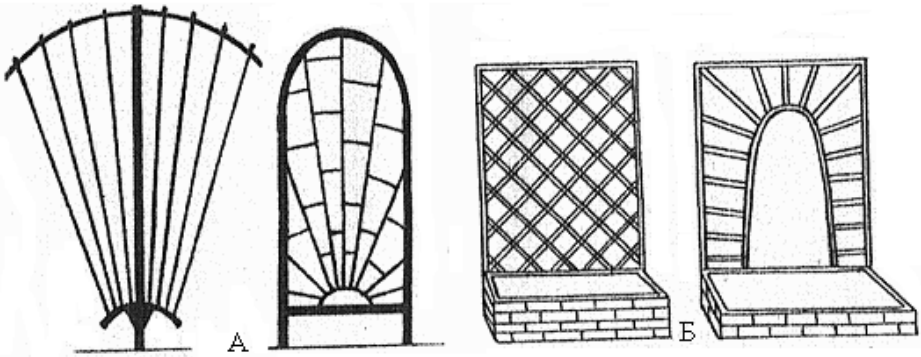
Тотожність – один із засобів гармонізації садово-паркового ансамблю, при якому на перший план виходить повна подібність співрозмірних ознак, лінійних та об'ємних розмірів якоїсь певної просторової композиції. Тотожне чергування архітектурних та інших компонентів парку (наприклад, скульптур, фонтанів, формованих дерев вздовж алеї, рисунка квітників) встановлює їх метричну закономірність у просторі, надає композиції властивості зрівноваженості й статичності. Знаходить використання головним чином у центральних найбільш урочистих частинах садово-паркових ансамблей, які вирішені в регулярному стилі.

Травник – аптекарський город XVII ст. (часто біля стін монастиря).

Трельяж (від фр. *trelliage* – решітка, шпалера) – рішотчасті споруди, розташовані звичайно вздовж доріг. Виготовлялися із хрестоподібно збитих рейок. Часто слугував поєднаним елементом між павільйонами парку. Так, д'Арженвіль використовував такий спосіб, як «Берсо де трельяж» (*Berceau de trelliage*) у Версальському парку, що означав комбінацію із двох споруд: берсо і трельяж (стінка з решітки).

Трояндовий сад – сад, в якому домінують троянди; планування такого саду вирішується в регулярному стилі. Відомі з глибокої давнини (перські парадизи).

Тунель – щільно закритий виткою зеленню арочний прохід типу «берсо». Імітує темний підземний або підводний прокопаний прохід.

Трельяжі (А) і трельяжні решітки з контейнерами (Б)

Узлісся – насадження, що облямовують лісові масиви, куртини, крупні деревно-чагарникові групи по периметру. Є важливим елементом у композиції лужків і галявин. Потребує ретельного підбору і поєднання порід з метою створення колористичних ефектів, плавних переходів від відкритих просторів до закритих.

Філософський сад – 1) платанові, тополеві, маслинові гаї у давніх Афінах, на доріжках яких було прийнято проводити бесіди на абстрактні теми. Вважаються попередниками пейзажних парків; 2) сучасний сад, призначений для споглядання, релаксації.

Фітоценоз – однорідна ділянка земної поверхні, що включає рослинне угруповання, яке знаходиться у тісному взаємозв'язку між собою і з умовами довкілля.

Фланкірування – урівноважене (часто симетричне) розташування будь-яких об'єктів по двом бокам від центральної композиції (садові павільйони біля головної будівлі садиби). Прийом характерний для періодів Барокко і Класицизму.

Флерон – один з провідних мотивів у рисунку класичного садового партеру, який нагадує вибагливо вигнуту гілку рослини і розміщується в центральній частині партеру.

Фонтан (від італ. – *fontana*; від лат – *fons, fontis* – джерело). Струмień води, що льється у вигляді джерела із отвору у вертикальній стіні або спрямований догори під тиском (водограй «Змія» дендропарк

«Софіївка»). Фонтани мають численні варіанти архітектурного оздоблення, кольоро- і світлоілюмінації.

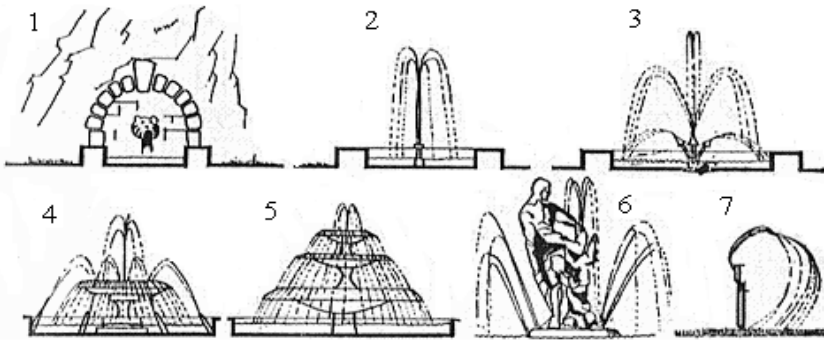
Форма – в об’ємно-просторовій композиції характеризується такими категоріями, як масивність, фактура, текстура, структура, колір. Сукупність прийомів і образотворчих засобів художнього твору. В ландшафтному дизайні важливе значення в контексті поняття форми мають практично всі його елементи, починаючи від форми ділянки і закінчуючи найдрібнішими його деталями. Вихідними елементами об’ємно-просторової композиції є прості форми: куля, куб, конус, циліндр, паралелепіпед. Ці форми є структурно монолітними.

Формально-мальовничий принцип – оснований на підборі асортименту для нових насаджень. Характерний для крупних масивів парків і лісопарків за ознакою ботанічної сумісності, який не повинен розглядатися окремо від рельєфу і води.

Формовка – вид обрізки, стрижки з метою надання рослині певного габітуса, не притаманного рослині (стрижка у формі кулі, куба).

Форум – майдан у Давньому Римі в центрі міста, призначений для торгівлі, проведення політичних зборів і урочистостей.

Функціональна організація території – розподіл парку, зони відпочинку на частини, призначені для різних видів використання.

Типи фонтанів: 1- фонтан-джерело; 2 - з однієї водної цівки, 3 - багатоцівковий, 4 - з однією чашею; 5 - з декількох чаш з переливом води, 6 - з використанням скульптури, 7 - пристрій-розбризувач

«Хаос» – нагромадження диких скель, крупних кам’яних брил у романтичних парках XVIII – XIX ст. Символізував собою безодню,

початковий стан матеріального світу, з якого пішло все існуюче (Великий і Малий хаоси в Алупці).

Хрестова композиція плану – композиція, заснована на перехресті двох планувальних осей і виділенні на цьому пересіченні або поблизу нього центра ансамблю. Архітектурно-ландшафтна побудова розвивається від периферії до центра в обох напрямках (головному – поздовжньому і супідрядному – поперечному). Широко використовувалася в садах регулярного типу (Петергоф).

Циклопічна кладка – кладка з великого каміння, велетенських брил. Монументальні композиції із застосуванням такої кладки характерні для парків періоду романтизму кінця XVIII – початку XIX ст. (Софіївка, Мітіно).

Циркумференції – низькі (іноді напівкруглої форми) будівлі службового призначення, які оточують парадний двір перед палацем і відокремлюють його від парку або вулиці.

Чайний сад – сад, який примикає до чайного будинку, пристосований для відпочинку і чайної церемонії (спочатку в Японії та Китаї).

Червона лінія – умовна риска, що відокремлює територію парку від вулиці і забудови. Має регулююче значення.

Шаблон – у ландшафтному дизайні шаблони застосовують при розбивці в саду площинних композицій (мережаний партер). Елементи партеру викреслюються на папері або картоні в натуральну величину, потім за допомогою різних технічних прийомів переносяться на площину ґрунту (ретельно підготовану).

Шале – сільський будиночок в романтичних парках XVIII ст., садовий павільйон, який надає пейзажу пасторального відтінку (Павловськ).

Шпалера – ряд щільно насаджених низькорослих дерев та чагарників, стрижених у стінку або на опорах. Опорою слугує дерев'яна чи металева решітка або натягнутий в декілька рядів дріт, який прикріплений до стовпів.

Штамб – безлистяна і очищена від гілок частина стовбура від кореневої шийки до першої скелетної гілки крони. Зазвичай штамбові дерева формують для алейних насаджень або в якості солітерів.

Шутиха – розважальне обладнання у вигляді фонтана із «сюрпризом», було особливо популярним у російських садах XVIII ст. (при палаці Монплезір).

Японський сад – традиційний витвір садово-паркового мистецтва, характерний символічним відтворенням природи на невеликих просторах,

тонким опрацюванням деталей, що створює у відвідувача певний стан споглядальності. Для європейського ландшафтного дизайнера досить проблематично цілком створити сад в японському стилі, тому що символізм і філософія японської культури дуже складна і багатогранна. Краще обмежитися лише зовнішніми атрибутами: бонсай, каміння, гравій, вода (яка протікає) або її імітація, мостки, фонарі, бесідки. Все повинно бути невеликих (навіть мінімальних) розмірів.

Ярус – ярусність у ландшафтному дизайні існує як у квіткових композиціях, так і у дендрологічних. Умовно будь-яку композицію можна поділити на три яруси – нижній, розташований майже на рівні ґрунту, середній, на рівні очей глядача, і верхній, вище лінії горизонту.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гарнизоненко Т.С. Справочник современного ландшафтного дизайнера. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. – 313 с.
2. Дерлеменко Є. Парки України. – К.: Балгія-Друк, 2008. – 272 с.
3. Дормидонтова В.В. История садово-парковых стилей. – М.: Архитектура, 2004. – 208 с.
4. Клименко А.В. Живоплоти, боскети, лабіринти. – К.: КП «Дім, сад, город», 2006. – 56 с.
5. Крижановская Н.Я. Основы ландшафтного дизайна. – Ростов-на-Дону, 2005. – 204 с.
6. Ландшафтная архитектура: Краткий справочник. – К.: Будівельник, 1990. – 334 с.
7. Павленко Л.Г. Ландшафтное проектирование. Дизайн сада. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. – 192 с.
8. Сокольская О.Б., Теодоронский В.С., Вергунов А.П. Ландшафтная архитектура: Специализированные объекты. – М.: Академия, 2007. – 224 с.
9. Сычева А.В., Титова Н.П. Ландшафтный дизайн. – Минск: Высшая школа, 1984. – 127 с.
10. Теодоронский В.С., Сабо Е.Д., Фролова В.А. Строительство и эксплуатация объектов ландшафтной архитектуры. – М.: Академия, 2006. – 352 с.

Навчальне видання
(українською мовою)

Яковлева-Носарь Світлана Олегівна

ЛАНДШАФТНА АРХІТЕКТУРА

СЛОВНИК-ДОВІДНИК ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

для студентів IV-го курсу
галузь 0901 «Сільське і лісове господарство»
напрям 6.090103 «Лісове і садово-паркове господарство»

Рецензент *Дубова О.В.*
Відповідальний за випуск *Лях В.О.*
Коректор *Яковлева-Носарь С.О.*